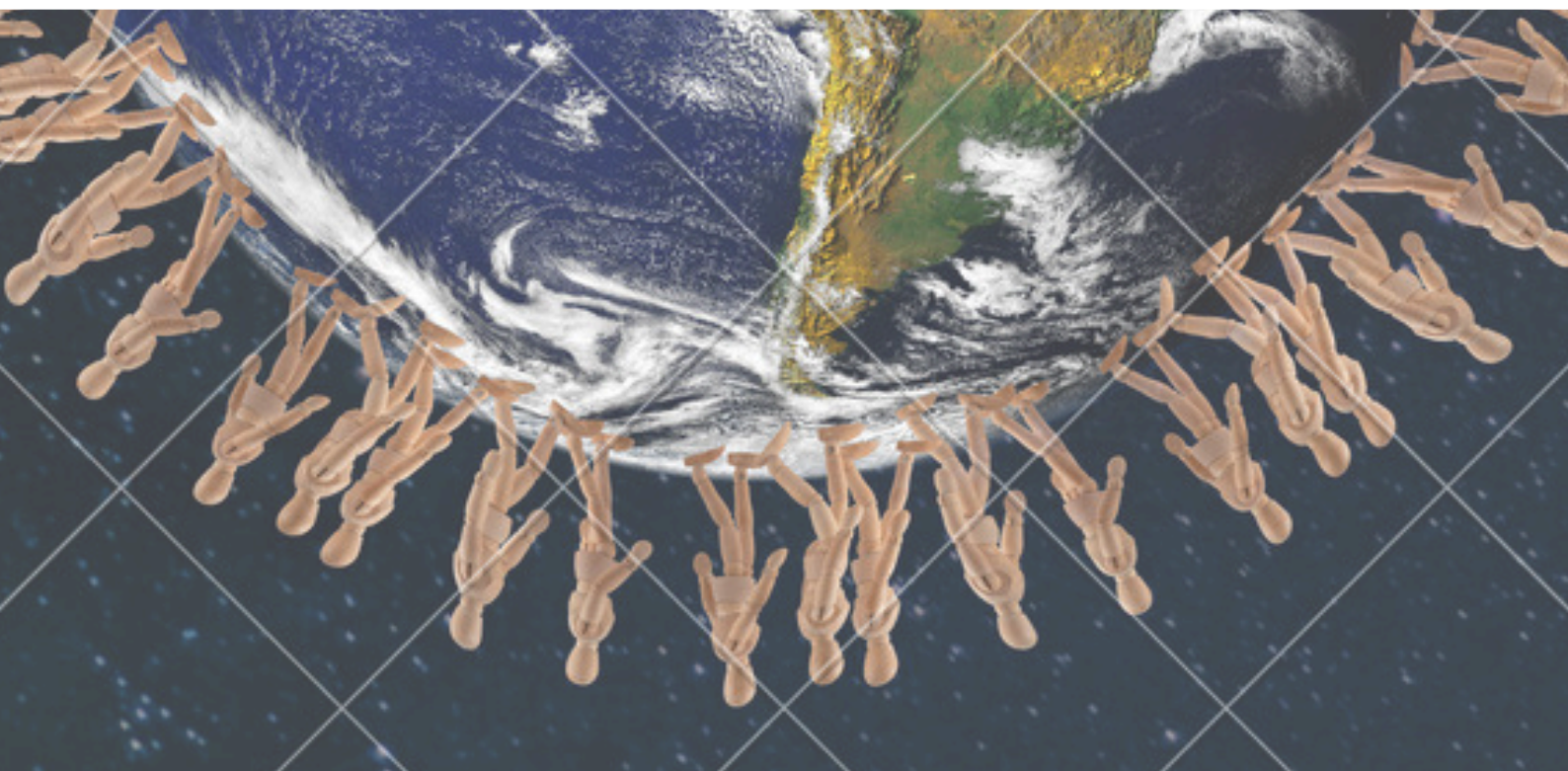

APRIL 2025
ISSUE 13

**JOURNAL OF INTERNATIONAL RELATIONS
AND POLITICAL SCIENCE STUDIES**

ULUSLARARASI ILISKILER VE SIYASET BILIMI CALISMALARI DERGISI

E-ISSN
2792-0984

Editors

- Assoc. Prof. Dr. Pelin Sönmez
Kocaeli University, Department of International Relations
- Assoc. Prof. Dr. İtir Aladağ Görentaş
Kocaeli University, Department of International Relations

Subject Editors

- Prof. Dr. Yücel Karadaş
Migration Studies, Gaziantep University
- Assoc. Prof. Dr. Zehra Yılmaz
Islamic Movements and Gender Equality
- Assoc. Prof. Dr. Hakan Arıdemir
International Law and Maritime Studies
Kütahya Dumlupınar University
- Assoc. Prof. Dr. Güven Gürkan Öztan
Political Sociology
Istanbul University
- Assoc. Prof. Dr. Ayşegül Gökalp Kutlu
Climate, Gender, Regional Studies
Kocaeli University
- Prof. Dr. Ali Çaksu
Political Theory, Religion and Politics
Balıkesir University
- Assoc. Prof. Dr. Remzie Shahini-Hoxhaj
Media and Journalism
University of Pristina
- Dr. Mehmet Sadık Akyar
European Union and International Organizations
Girne American University
- Dr. Hasan Mesut Önder
Security and Intelligence Studies
Non-Affiliated

Managing Editor

- Burak Yalın
Phd Cand. Kocaeli University

Book Review Editor

- Buket Özdemir Dal
Phd Cand. Kocaeli University

Language Editor

- Büşra Özyüksel
Phd Cand. University of Szeged

Publication Board

- Prof. Dr. Yücel Acer
Yıldırım Beyazıt Üniversitesi
- Dr. Leslie Tramontini
Philipps Universitaet Marburg
- Prof. Dr. Mehmet Hasgüler
Non-Affiliated
- Prof. Dr. Mesut Idriz
University of Sharjah
- Dr. Martina Ponizilova
University of West Bohemia
- Dr. Peter Kacziba
University of Pecs
- Dr. Pierre Hecker
Phillips Universitat Marburg

International Advisory Board

Ayhan Kaya
Bilgi University

Stephanie Schiedermaier
Leipzig Universität

Ferit Murat Özkaleli
Azerbaijan Diplomatic Academy

Filip Ejodus
University of Belgrade

Murat Erdoğan
Ankara University

İrfan Kaya Ülger
Kocaeli University

Nihal Eminoğlu
Çanakkale Onsekiz Mart University

Egeresi Zoltán
National University of Public Service

Aim and Scope

The Journal of International Relations and Political Science Studies (JIRPSS) is an open access, peer-reviewed scholarly journal dedicated to advancing the fields of International Relations and Political Science. Published triannually in April, August, and December, JIRPSS serves as a platform for innovative research and critical analysis on contemporary global issues. The journal emphasizes a multidisciplinary approach, welcoming contributions that bridge the gap between political science, law, economics, sociology, and related disciplines.

JIRPSS is committed to fostering **INCLUSIVE NETWORKS** within the academic community, encouraging submissions that contribute to a diverse and dynamic exchange of ideas. The journal seeks to enhance scholarly dialogue by collaborating with national and international institutions, non-governmental organizations, and policy-makers.

The scope of the journal encompasses a wide array of topics, including but not limited to:

- International Relations Theory and Practice
- Comparative Politics
- Global Political Economy
- International Law and Human Rights
- Security Studies and Conflict Resolution
- Migration and Refugee Studies
- Global Energy Politics
- Regional Studies

In addition to original research articles, JIRPSS accepts book reviews and critiques of recently published articles. These critiques aim to foster intellectual discussions, encourage the re-examination of existing literature, and contribute to the field's ongoing development.

Ethical Principles and Publication Policy

JIRPSS upholds the highest standards of publication ethics, in line with international best practices. The journal is committed to ensuring a fair and transparent peer-review process, guided by the principles outlined by the Committee on Publication Ethics (COPE).

Open Access Statement

JIRPSS operates under an open access model, with all content freely accessible online. Authors retain the copyright to their work, which is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial (CC BY-NC) 4.0 International License. This permits others to share and adapt the material for non-commercial purposes, provided proper attribution is given.

Disclaimer

The opinions expressed in articles published in JIRPSS are those of the authors and do not necessarily reflect the views of the editorial board or the publisher. The editorial board disclaims any responsibility or liability for the content of articles published in the journal. For further details on submission guidelines and ethical standards, authors are encouraged to visit the journal's official webpage at [JIRPSS Website](#).

Contents

Research Articles

Diaspora, Transnationalism, and Ethnic Identity
Among Ahıska (Meskhetan) Turks: Exploring Historical
Roots, Contemporary Issues, and Türkiye's Role in
Resettlement **1-23**

Okan Kaymak
University of Sussex

Donald Horowitz'n Etnik Çatışma Teorisi
Perspektifinden Ohrid Çerçeve Anlaşması **24-46**

Kübra Likoğlu
Milli Savunma Üniversitesi

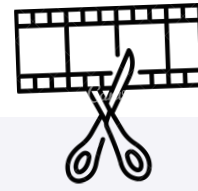
Book Reviews

Refugee status in Islam: Concepts of protection in
Islamic tradition and International law, by A. M. Shoukr **47-50**

Mawahib Khall M. Hassan
University of Khartoum

Tacikistan'ın doğumu: Ulusal kimlik ve cumhuriyetin
kökenleri, by P. Bergne **51-56**

Tuğba Karaarslan
İzmir Kavram Vocatonal Hgh School

Dear Readers,

It is with great pleasure that I present to you the 13th issue of the Journal of International Relations and Political Science Studies, marking the first issue of 2025.

This issue features two compelling research articles that offer valuable insights into migration, ethnic identity, and conflict resolution. Okan Kaymak (University of Sussex) explores the historical roots and contemporary challenges of the Ahıska (Meskhetan) Turks in his article *Diaspora, Transnationalism, and Ethnic Identity Among Ahıska (Meskhetan) Turks: Exploring Historical Roots, Contemporary Issues, and Türkiye's Role in Resettlement*. Meanwhile, Kübra Likoğlu (National Defense University) provides an analytical study of the Ohrid Framework Agreement through the lens of Donald Horowitz's theory of ethnic conflict in her article *Donald Horowitz'n Etnik atışma Teorisi Perspektifinden Ohrid ereve Anlaşması*.

In our Book Reviews section, we are proud to include two thoughtful contributions. Mawahib Khalil M. Hassan offers a careful review of Arafat Madi Shoukri's *Refugee Status in Islam: Concepts of Protection in Islamic Tradition and International Law*, examining the intersections between Islamic traditions and international refugee law. Tuğba Karaarslan critically reviews Paul Bergne's *Tacikistan'ın Doğumu: Ulusal Kimlik ve Cumhuriyetin Kkenleri*, shedding light on the formation of national identity and statehood in Central Asia.

As always, I extend my heartfelt thanks to our peer reviewers for their invaluable support in upholding the academic quality of the journal. I also thank our authors and book reviewers for their enriching contributions, which continue to inspire meaningful dialogue in international relations and political science.

Thank you for being part of our growing academic community.

Sincerely,

Burak Yalım
Managing Editor

Research Article - Araştırma Makalesi

 Okan Kaymak
University of Sussex

DIASPORA, TRANSNATIONALISM, AND ETHNIC IDENTITY AMONG AHISKA (MESKHETIAN) TURKS: EXPLORING HISTORICAL ROOTS, CONTEMPORARY ISSUES, AND TÜRKİYE'S ROLE IN RESETTLEMENT

Received/Geliş Tarihi

05 February 2025

Accepted/Kabul Tarihi

07 April 2025

Publication/Yayın Tarihi

30 April 2025

Corresponding Author/Sorumlu Yazar

Okan Kaymak
okan_kaymak@outlook.com

DOI: 110.69494/jirps.1633725

Cite this article

Kaymak, O. (2025). Diaspora, Transnationalism, and Ethnic Identity Among Ahıska (Meskhetian) Turks: Exploring Historical Roots, Contemporary Issues, and Türkiye's Role in Resettlement. Journal of International Relations and Political Science Studies, (13), 1-23.

Content of this journal is licensed under a Creative Commons Attribution-Noncommercial 4.0 International License.

The Ahıska (Meskhetian) Turks are an ethnic group originally from Georgia's Meskheti region who experienced forced migrations and displacement during the 20th century, leading to their widespread diaspora in countries such as Türkiye, Uzbekistan, Kazakhstan, Ukraine, and the United States. (U.S.) This history of upheaval has shaped their transnational identity, characterized by a strong connection to their homeland while also integrating into host societies. The study of transnationalism and diaspora is vital for understanding the Ahıska Turks' experiences, highlighting how they have navigated complex identities across borders, with a particular focus on the impact of Soviet-era deportations and subsequent resettlements. This article aims to fill gaps in academic knowledge by exploring their historical roots, diaspora identity, and Türkiye's role in supporting Ahıska Turks displaced from Ukraine.

Keywords: Ahıska Turks, Transnationalism, Ethnic Identity, Diaspora, Resettlement

The Ahıska (Meskhetian) Turks are a distinct ethnic group whose history has been shaped by forced migration, displacement, and transnational identity formation. Originally from the Meskheti region of Georgia (Suny, 1994: 48), they experienced multiple waves of forced displacement throughout the 20th century, leading to their dispersion across various countries, including Türkiye, Uzbekistan, Kazakhstan, Azerbaijan, Kyrgyzstan, Russia, Ukraine, and the U.S. (Trier, Tarkhan-Mouravi and Forrst Kilimnik et al., 2011: 55). As a result, the Ahıska Turks have developed a transnational identity characterized by strong ties to their ancestral homeland and active engagement with both their diaspora and host societies (Aydingün, 2014: 8).

This article argues that the Ahıska Turks' identity is shaped by the interplay of transnationalism, diaspora, and ethnic identity, which have become key analytical frameworks in migration studies, particularly in the context of globalization. While transnationalism reflects the Ahıska Turks' ability to maintain cross-border ties and navigate multiple national affiliations (Schiller, Basch and Blanc, 1995; Waldinger and Fitzgerald, 2004: 1177; Diener and Hagen, 2009), diaspora (Cohen, 1997; Brubaker, 2005: 5) highlights their collective memory, cultural continuity, and connection to a homeland despite displacement. However, these two concepts do not always align seamlessly. Faist describes transnationalism and diaspora as "awkward dance partners," suggesting that while they intersect, they also present distinct perspectives on migration (Faist, 2010: 9).

The Ahıska Turks' historical trajectory—from their 1944 deportation by the Soviet Union to their resettlement across various regions and their continued displacement following the collapse of the Soviet Union—has shaped their evolving ethnic identity and relationship with host states (Trier, Tarkhan-Mouravi and Forrst Kilimnik, 2011: 48). Today, as they seek to establish stable communities in different countries, they grapple with questions of belonging, integration, and identity negotiation.

This study examines the Ahıska Turks' transnational and diasporic experiences by addressing key questions: To what extent do they fit the definition of a diaspora community? How do they sustain transnational connections across different nations? How has their ethnic identity evolved during and after the Soviet regime? What legal and policy measures have been implemented in Türkiye, particularly in response to the relocation of Ahıska Turks from Ukraine?

Despite the limited academic literature on Ahıska Turks (Aydingün et al., 2006: 17; Nowak, 2021: 348), this article seeks to bridge the knowledge gap by employing an interdisciplinary approach that draws from anthropology, sociology, political science, and public policy reports, as well as personal field research.

The first section will explore the historical roots of the Ahıska Turks. The second section will analyze diaspora, transnationalism, and ethnic identity in relation to their contemporary challenges. Lastly, the article will assess Türkiye's role in assisting Ahıska Turks displaced from Ukraine and facilitating their integration into Turkish society.

1. An Overview of the Ahıska Turks: Their Identity and Historical Background

The ethnic identity of the Ahıska Turks, who speak Turkish and originate from a southern Georgian region close to the Turkish border, remains a topic of contention (Suny, 1994: 11, Çağırkan, 2017:4, Dogan, 2020: 169). Some argue that they constitute a separate ethnic group with Turkish lineage, while others believe they are Georgian by ethnicity who, at some point in their history, converted to Islam, either voluntarily or through coercion. (Chervonnaya, 1998: 1) The Georgian authorities have historically offered official accounts, both during the Soviet and post-Soviet periods, maintaining that the Ahıska Turks are the progeny of an ancient Georgian tribe known as the "Meskhs." This tribe is thought to have embraced Islam during Ottoman sovereignty over the southwestern Georgian region spanning from the 16th to the 19th century. (Alekseeva, 1985: 160) Many Ahıska Turk leaders challenge the official historical account, contending that their ancestors were originally from Turkic tribes who migrated to the region between the fifth and seventh centuries. This conflicts with the hypothesis that the Ahıska Turks have their roots in the Meskhs, an archaic Georgian tribe (Chervonnaya, 1998: 2).

Historically, after the Ottoman Empire's conquest of Georgia in 1578, the Meskhetian region became an entirely Turkish land. The region remained under Ottoman rule for 250 years (Zeyrek, 2001: 14). The Ottoman Empire lost sovereignty of the area to Russia during the Ottoman-Russian Wars of 1828. But Ahıska Turks sided with the Ottomans in the First World War rather than the Russians. The Soviet government thus started to see Ahıska Turks as a potentially rebellious group (Topal, 2008: 625). Therefore, the Soviet authorities were afraid that the Ahıska Turks might attempt to divide the Soviet Union, and therefore, they were deemed untrustworthy (Aydingün et al., 2006: 6).

Stalin ordered the Soviet government to expel the Ahıska Turks from Georgia, their ancestral country, in 1944 to break their tie from the region and assimilate them.

The time that followed this catastrophe is regarded as the darkest in their history and was a critical turning point (Aydingün et al., 2006: 6). There were 137,921 Ahıska Turks living there as per those estimates (Topal, 2008: 624). This forced the displacement of between 100,000 and 115,000 Ahıska Turks from the area, which took more than two months exile (Human Rights Watch, 1991: 51). Some research indicate that the exile caused approximately 15,000 Ahıska Turks to lost their lives (Human Rights Watch, 1991: 53). Following their expulsion, Ahıska Turks resettled across Soviet Union, particularly in nations in Central Asia including Kazakhstan, Kyrgyzstan, and Uzbekistan (Çınar, 2007).

Until June 1989, the Ahıska Turks population in the Soviet Union was significant. According to the 1989 census, there were about 207,502 Turks living in former Soviet countries included Russia (Aydingün, 1999: 3). Nonetheless, escalating nationalism and insufficient governmental aid in Uzbekistan culminated in a violent attack on the Ahıska community in the Fergana Valley, claiming the lives of roughly 100 individuals. The occurrence, commonly referred to as the "Fergana events" or "Fergana Pogrom," commenced on June 3rd, 1989, and attracted global notice. Consequently, the Ahıska Turks of Uzbekistan faced a second exile the following the 1944 exile. After the pogrom, the government ordered about 20,000 Ahıska people to be relocated from Uzbekistan, with another 70,000 being moved to, Azerbaijan, Türkiye, Ukraine and Kazakhstan (Kütükçü, 2005: 274; Mirkhanova, 2006: 37; Bilge, 2011: 9). Some were relocated to various regions, including Krasnador Krai in Russia (Swerdlow, 2006: 1831). Subsequently, they encountered additional prejudice in the form of the withholding of their propiska, which is essential for obtaining residency and employment (Suny, 1994). Consequently, they were unable to engage in various activities, such as land ownership, mobility, legal employment, marriage and birth registration, higher education, and healthcare access (Mirkhanova, 2006: 38). Due to these adverse conditions, the U.S. government granted refugee status to approximately 16,000 Ahıska Turks, facilitating their resettlement in the U.S. (Karipek, 2017: 386).

According to the European Centre for Minority Issues (ECMI), the estimated population of Ahıska Turks in nine different countries is between 400,000 and 450,000. This includes approximately 137,000 in Kazakhstan, 100,000 in Azerbaijan, 75,000 in Russia, 40,000 in Türkiye, 22,500 in Uzbekistan, 12,500 in the U.S., 10,000 in Ukraine, and 1,500 in Georgia (Trier, Tarkhan-Mouravi and Forst Kilimnik, 2011: 56). These figures are corroborated by the Turkish Ministry of Foreign Affairs, which similarly estimates the total population of Ahıska Turks at nearly half a million across nine countries (Turkish Ministry of Foreign Affairs, 2021).

2.Exploring the Ahıska Turk through the Lenses of Diaspora, Transnationalism, and Ethnic Identity: A Multidisciplinary Evaluation

2.1. Ahıska Turks Within the Context of Diaspora

For three decades, diaspora discourse has been a topic of discussion among numerous academics from various perspectives. Due to its extensive usage, the term's definition has expanded to serve diverse intellectual, cultural, and political agendas. Consequently, the term "diaspora" has become dispersed across different disciplines, resulting in a distribution of its semantic and conceptual meanings (Brubaker, 2005: 1). The concept of diaspora denotes how individuals perceive themselves as connected to various locales and possessing a multifaceted identity that balances their comprehension of these places with their adaptability. Furthermore, the definition of 'diaspora' should encompass such transformations in the diasporic community's identity and that of its constituents, acknowledging the blurring of borders and the complexity of manifold affiliations and notions of belonging (Berns-McGown, 2008: 6).

Most definitions of diaspora can be described using various characteristics. The first relates to the reasons for the movement, with earlier concepts emphasizing forced displacement, based on the experiences of groups like the Jews and more recently, Palestinians (Cohen, 1997: 177). These communities represent a diverse array of non-traditional diasporic encounters and can be viewed as groups that have severed ties with their conventional regional markers, transforming into dynamic and multi-ethnic cultures (Cohen, 2022: 36). Cohen's presentation of the development and utilization of diaspora provides a structured approach for comprehending the present-day encounters of the Ahıska Turks (Tuls, 2022: 39). Diaspora phenomenon among the Ahıska Turks has been validated in various countries (Alkan, 2022: 573).

The second characteristic links the homeland with the destination, with older ideas suggesting a return to a (possibly imagined) homeland, exemplified by homeland-oriented initiatives aimed at shaping a country's future from overseas or promoting return migration (Safran, 1991: 83). Some diasporic groups may not have a strong desire to go back to their own country, or there are those whose place of origin is unclear (Berns-McGown, 2008: 6). In this sense, Dogan (2016: 85) highlights that the Ahıska Turks are a diasporic community that has experienced forced displacement and lacks a sovereign state.

The Ahıska Turks are without a nation-state and do not identify exclusively with either Georgia or Türkiye. Despite this, they view Georgia as their ancestral homeland and consider Türkiye to be their "replacement homeland" or "motherland," due to their shared Ottoman history (Dogan, 2016: 86).

The final characteristic link, by contrast, reflects a shift in contemporary migration studies toward a greater emphasis on sustained cross-border connections rather than viewing migration as a singular journey with a definitive return. Unlike traditional perspectives that primarily focused on the linear movement of migrants from their home country to a destination and back, newer understandings highlight the ongoing exchanges—economic, social, and cultural—that persist between migrants and their places of origin. This approach is particularly relevant in the context of migration and development, where transnational networks, remittances, and diaspora engagement play a crucial role in shaping both sending and receiving societies. Rather than perceiving return migration as the endpoint of a migrant's journey, scholars now recognize that many individuals maintain active ties across borders, fostering interconnected communities that challenge conventional notions of settlement and belonging (Faist, 2008: 26).

After the Soviet Union's dissolution, newly independent countries aimed to develop their unique national identities by promoting their territorial heritage. Unfortunately, minority groups, such as the Ahıska Turks, who lacked official recognition, suffered from increased marginalization in these newly independent countries. These small non-titular groups had difficulties adjusting to the nationalization process in the newly independent states. As a consequence, the Ahıska Turks residing in Uzbekistan experienced violence, known as the Fergana Pogrom, in 1989 that arose from nationalist sentiments before independence (Oh, 2012: 15). Similar to the example provided, their process of diaspora is currently experiencing alterations due to external factors (Alkan, 2022: 573).

The diaspora identity of Ahıska Turks is characterized by various and sometimes conflicting elements that change over time in response to new circumstances. Despite maintaining their ethnic identity, Ahıska Turks exhibit differences across the countries in which they reside, highlighting the complexity of their multi-place identity. The situation of Ahıska Turks can be described as having ties to both their ancestral homeland and their adopted countries, akin to the concept of a legendary homeland and an adoptive country (Bilge, 2011: 16).

The Ahıska Turks, who are a diaspora group, established cultural centers and social events to connect with other members of their community (Oh, 2012: 24). Hulya Dogan contends that the Ahıska Turks' worldwide dedication and ongoing bargaining in the diasporic arena are rooted in their shared ethnic heritage. Their self-identities are anchored in their local origins, but the diaspora presents challenges to this local identity. Hence, she concludes that to identify as an Ahıska Turks inherently means to be part of the diaspora (Dogan, 2016: 48).

The Ahıska Turks, formed diasporic communities in the newly independent states of Central Asia, including those whose members reside in many different countries. The Ahıska Turks diaspora also extended to the U.S. due to ethnic discrimination in the Krasnodar region (Dogan, 2023: 130). In 2005, Ahıska Turks who had been displaced for the third time, this time from post-Soviet Union, were granted refugee status by the U.S. government. As a result, over 15,000 Ahıska Turks migrated to around 33 states within the U.S. during the same year (Swerdlow, 2006: 1871). It is noteworthy that the concept of "home, land, and root" may not correspond to the actual residential patterns of many diasporas in Central Asia when considering the notion of diaspora and diasporic identity among the Ahıska Turks (Dogan, 2023: 134).

2.2. Ahıska Turks Within the Context of Transnationalism

The phenomenon of displacement of people is becoming more prevalent worldwide, leading to a growing number of individuals being categorized with different status (El-Shaarawi, 2012: 43). The displaced individuals' homeland and their intricate relationship with the host country have led to the creation of a transnational community that surpasses the geographical borders of both their countries of origin and host nations. It appears that the cultures of communities can no longer be regarded as limited to specific regions. Consequently, the changing rhetoric of transnationalism in the contemporary era of globalization introduces a fresh perspective on our understanding of marginalized communities (Appadurai, 1993: 424).

Transnationalism refers to the actions taken to create and uphold multifaceted social connections that link immigrant communities and settlements. The term is currently used to highlight the fact that many immigrants establish social networks that extend beyond physical, cultural, and political borders.

The transnational approach endeavors to comprehend the day-to-day exchanges that take place across national borders and the encounters of migrants who identify with several societies and a solitary nation-state (Schiller, Basch and Blanc, 1995: 48). Waldinger and Fitzgerald (2004: 1178) used the term "transnationalism" to designate distinctive and specific commitments that contradict the consequences of globalization embodied by the concept of "transnational civil society". The relationship between places of origin and destination is regional rather than national in nature, as the majority of immigrants come from rural areas and have limited knowledge of the country as a whole (Waldinger and Fitzgerald, 2004).

Employing expressions like "trans-migrant" recognizes that migration is a multifaceted phenomenon that cannot be simplified to a unidirectional transmission of identity into a novel national domain (Parla, 2006: 544). People who possess familiarity with two or more languages, cultures, and societies are prone to formulating and asserting a transnational identity (Bradatan, Popan and Melton, 2010: 174). Transnational immigrants belong to a distinct category of individuals who possess the capability to uphold multiple connections to their homelands across the world. They can make decisions and take actions that link them to networks of relationships connecting them to two or more countries simultaneously, leading to the development of new identities (Diener and Hagen, 2009: 1208). Technological advancements in telecommunications and long-distance travel have significantly impacted transnational migrants, allowing them to establish and maintain connections with their country of origin with relative ease. Despite geographical distance, immigrants can now easily stay informed about political and social developments in their homeland, fostering a sense of connection to their former communities that may have been challenging or time-consuming to maintain in the past (Vertovec, 2001: 574).

The social structure of the Ahıska Turks living in different geographies, particularly those residing in Türkiye, and their transnational relations with others in different countries are important factors to consider. The Ahıska Turks have been displaced for more than 70 years as a group that is incompatible with their nation-state (Aydıngün, 2014: 27). They are currently dispersed throughout various Central Asian republics, as well as in Türkiye, Russia, Azerbaijan, Ukraine, and the (U.S.). Despite Georgia being their geographical homeland, they have faced reluctance from the country to accept them back after their exile (Trier, Tarkhan-Mouravi and Forrst Kilimnik, 2011: 40).

They maintain relationships that transcend geographical, cultural, and political boundaries, thanks to technology and new forms of communication (Aydingün, 2014: 8). This supports Vertovec's view on how communities can maintain robust transnational relations. The utilization of social media and the internet exerts a substantial influence on sustaining the transnational character and uninterrupted social connections that unite Ahıska Turks residing in disparate nations (Aydingün, 2014: 8). For instance, they can watch a wedding ceremony live in the U.S. while they are in Türkiye. Another notable example of this is the annual online meetings that Ahıska Turks hold to foster and maintain connections with their fellow community members residing in Türkiye and other countries around the world (Aktepe, Tekdere and Gürbüz, 2017: 160). Technology has made it possible for the Ahıska Turks to build social spaces that go beyond the limitations of traditional social structures (Aydingün, 2014: 32).

Despite facing challenges in maintaining communication with their dispersed relatives, Ahıska Turks have found the internet to be a highly valuable transnational communication tool. While physical distance can sometimes have a negative impact on their relationships, the use of online platforms has helped to mitigate these difficulties (Aktepe, Tekdere and Gürbüz, 2017: 160). Presently, a considerable quantity of migrants have established communal areas that surpass geographical and cultural limitations, where technology plays a significant role. The employment of social media and the internet has a noteworthy influence on the perpetuation of transnationality and ongoing social ties that unite all Ahıska Turks situated in diverse nations (Dogan, 2020: 173).

The interpretation of transnationalism is subject to diverse viewpoints. The Transnational discourse has altered the emphasis from the starting point and end destination, prompting the belief that immigrants can regard multiple places as their homeland (Dogan, 2020: 170). As a community, they exemplify transnationalism, whereby families and communities maintain connections despite being geographically dispersed across multiple nation-states. The Ahıska Turks have integrated the customs and traditions of the various cultures they have lived amongst, and as a result, have developed a sense of loyalty towards each of these cultural identities (Reisman, 2013: 35). Furthermore, according to Aydingün (2014: 28), Ahıska Turks can be classified as "transnational villagers" similar to Levitt's (2001) viewpoint. Although they have a deep emotional bond with their village, they do not consider Georgia, the geographical location of their village, as their homeland. Instead, they feel a strong connection to Türkiye, primarily driven by their political and ancestral ties.

As the younger generations of Ahıska Turks gradually become more detached from their actual lived experiences, the representation of their historical homeland in Georgia increasingly assumes a symbolic significance. While a few groups of Ahıska Turks may settle in Georgia, significant groups residing in Türkiye, the U.S., and post-Soviet countries will retain the transnational nature of the entire community (Kuznetsov, 2007: 235). Even though Georgia still represents the Ahıska Turks' ancestral homeland, some of them residing in Türkiye are an excellent illustration of living in several homelands (Dogan, 2020: 184).

2.3. Ahıska Turks within the Context of Ethnic Identity

Each individual possesses a distinct identity, and there exist diverse methods of identifying such identities. It is important to note that these methods are not limited to genealogy or regional assumptions. Instead, the determination of identities is influenced by certain predetermined factors such as family relations, ethnic background, geographic location, and shared customs and beliefs. (Malkki, 1992: 26) In the process of forming one's identity, the emergence of ethnic identity is crucial. Both traditional and modern academics have defined and examined the idea of "ethnicity" from a variety of perspectives. Primordialist, Instrumentalist, and Constructivist are three opposing theories of ethnicity that sociocultural anthropologists have discovered (Hill, 1996). Primitivist approaches view "ethnic identity" as a naturally developed concept that defines a given entity and groups based on an objective essence, which could be biological and/or cultural relations. Such an approach regards "identity" as a fixed entity from an objective standpoint, but this perspective is challenged in many contemporary theories (Hornborg and Hill, 2011: 2).

On the other hand, instrumentalist approaches perceive "ethnic identity" as a construct created by cultural elites to assert and reclaim power, with the aim of increasing wealth, status, and power (Smith, 1992). Lastly, constructivist approaches highlight the subjectivity and dialectic between 'objective traits and subjective experiences of identity.' Unlike primordialist approaches, constructivist approaches view identity as a fluid entity that is subjectively constructed in specific social and cultural contexts and sustained by intergroup boundary mechanisms (Hornborg and Hill, 2011: 2). This fluidity might lead to a loss of deep regional connections and undermines the cultural distinctiveness of various locations and the rejection of cultural practices and codes (Gupta and Ferguson, 1992: 8).

Thus, people around the world are increasingly becoming "homeless," resulting in a shift towards a different or deterritorialized form of identity. (Said, 1979) Deterritorialized identity will inevitably subject to some degree of integration. Nevertheless, immigrants must navigate a delicate balance between maintaining their ties with their country of origin and adapting to their new environment (Erdal and Oeppen, 2013: 879).

Gupta and Ferguson add another dimension to displacement and deterritorialization, suggesting that it is not only those who are displaced that experience displacement, but even those who remain in familiar and ancestral places. They argue that the nature of the relationship between people and their places has inevitably changed, leading to a natural and fundamental disconnection between culture and place (Gupta and Ferguson, 1992: 8). Aydingün (2002) posits that the experience of Ahıska Turks is similar to other deterritorialized or displaced ethnic groups (Aydingün, 2002: 54). After their expulsion, they have lived in various countries for over six decades. Due to the diversity of their geographical locations and the variety of circumstances Ahıska Turks encounter, they may associate themselves with different nationalities (Sumbadze, 2007).

The Ahıska Turks have managed to preserve unique cultural practises associated with the Caucasus, notably the Meskhetian area of Georgia, despite spending a significant amount of time away from their historical homeland (Kuznetsov, 2007: 234). Even in a symbolic way, they continue to have a close connection and view this area as their "homeland". The fact that they identify themselves as Ahıska Turks supports this perceptions (Karaman and Mursül, 2018: 95). Displaced Ahıska Turks tend to identify themselves with both their ethnic and regional identities to develop a sense of belonging. Even though they did not migrate voluntarily, the presence of familial relationships in the lands they left behind contributes to their identity (Kuznetsov, 2007: 235).

After the exile, Russian culture among the Ahıska Turks became apparent in everyday life and language usage due to the intense assimilation policies implemented by the Soviet Union. The tradition of arranging extensive celebrations was put on hold for a generation, which had an impact on a specific Turkish language, customs, and settlement identities shared among other ethnic groups in Georgia (Kuznetsov, 2007: 214). There are two important developments affecting the ethnic identity of Ahıska Turks. The first is that the Soviet regime saw them as "potential enemies of the regime" and as a result, they were exiled from the region (Aydingün et al., 2006: 5).

Nevertheless, the Soviet regime's policy produced a result that was entirely contrary to its intended outcome. Research indicates that efforts to eliminate ethnic identities among migrant groups may reinforce their enduring ethnic identities, which have been preserved across generations instead of being assimilated into the dominant society (Steinberg, 2001). The situation unfolded precisely as Steinberg asserted. Prior to their forced relocation in 1944, Ahıska Turks did not have a strong sense of their distinct ethnic identity. During their exile, however, their identity was reinforced through interaction with other ethnic groups. These circumstances have fostered a heightened sense of ethnic awareness among the Ahıska Turks, which in turn has reinforced their Turkish identity (Aydingün, 2002: 61). Avcı (2012: 21) endorses Aydingün's view that the mistreatment they faced in Uzbekistan and Russia aided in maintaining their ethnic identity. The constant acknowledgement of their minority status enables Ahıska Turks to uphold their cultural and ethnic identity. Erten (2016) and Faigov (2020: 1153) added different perspective that one of the key means for Ahıska Turks to safeguard their sense of identity is through their religious customs and rituals besides pressure by Soviet regime policy.

Avcı provided an additional perspective to Steinberg's argument, indicating that implementing policies of assimilation or marginalization on minority communities can jeopardize their ethnic identity. This means that the lack of persecution and oppression towards these communities may also endanger the survival and continuity of their culture. The Ahıska Turks in the U.S. serve as a concrete example, where the freedom and individualism they experience may weaken their ethnic identity and leave them vulnerable to potential threats (Avcı, 2012: 2).

The Ahıska Turks have diverse cultural backgrounds and identities, which vary across different regions (Aydingün et al., 2006: 1). Nevertheless, the degree to which their identity has been maintained varies depending on the dispersed groups' subsequent fate. Additionally, the Ahıska Turkish identity has been shaped by generational differences, as younger generations raised in countries such as Türkiye or Kazakhstan or the U.S. do not exhibit the same level of affinity and loyalty as older generations (Trier, Tarkhan-Mouravi and Forrst Kilimnik, 2011: 114). Therefore, it is not possible to draw conclusions or make sweeping generalizations about the entire group. (Aydingün, 2014: 115) However, considering the current ethnic associations, it is unquestionable that the Turkish identity is the most dominant, whereas those classified as Georgian make up a negligible minority (Kuznetsov, 2007: 217).

Aydingün (2006: 7) have a similar perspective that the majority of Ahıska Turks living in Türkiye consider Türkiye as their homeland owing to their cultural and identity affinity. Aktepe, Tekdere and Gürbüz (2017: 146) used both qualitative and quantitative methods to survey 94 Ahıska Turkic families who was resettled to Türkiye to find out the ethnic identity of them. Interviews conclusions support all other scholar's opinion that the Ahıska people frequently use the discourse of "finding their ethnic identity" in Türkiye, citing the presence of their language, customs, religions and traditions as evidence.

3. Ahıska Turks in Türkiye: Legal Studies and Resettlement

Türkiye faced with a significant amount of Turkish-origin migrants since the beginning of the 1990's. An important feature of these immigrants is that they feel culturally and ethnically close to Türkiye (Makaryan, 2012: 6). Today, due to their mobility and ambiguous legal status, there is a lack of official data regarding the Ahıska Turks in Türkiye, including information regarding their demographics and total population. Based on the approximations of the The World Union of Ahıska Turks (2019), a minimum of 40,000 Ahıska Turks are presently residing in Türkiye. In 2019, the count of Ahıska Turks who obtained Turkish citizenship exceeded 40,000.

Ahıska Turks, having no nation-state and significant connections with the Ottoman Empire, are particularly appreciated by Turkish nationalists. (Parla, 2011: 460) The legal regulations in Türkiye regarding immigration and settlement were established by the Settlement Law No. 2510 in 1934. This law defined the concepts of communities seeking to settle in Türkiye and the requirements for Turkish identity and kinship. The Ahıska Turks, who are the focus of this study, are among the groups that benefit from these laws as immigrants of Turkish descent (Turkish Resettlement Law, 1934). Although the Ahıska Turks enjoyed this law and they have continuously migrated to Türkiye through self-arrangement, but they were not provided with an authorized residency permit. In this context, the Turkish government began a programme of repatriation in 1992, giving citizenship to Ahıska Turks who could demonstrate their Turkish origin (Turkish Ministry of Foreign Affairs, 2016).

Through this programme, Türkiye organized the collective transportation of Ahıska Turks to its territory. This was carried out under the Law No. 3835, which aimed to provide a new settlement for Ahıska Turks, who previously lived in dispersed areas and faced challenging living conditions.

The law allowed the resettlement of these individuals as free or settled immigrants, with the caveat that the number of immigrants per year did not exceed the limit set by the state. This initiative was launched following the collapse of the Soviet Union, and it aimed to offer better living conditions to Ahıska Turks in Türkiye (Law on Admission and Settlement of Ahıska Turks to Türkiye, 1992).

The repatriation initiative has officially ceased in 2005 (Dogan, 2020: 175). Since then, several legislative actions have been put into place recently to alleviate the problems encountered by Ahıska Turks. A legal foundation for the protection of foreigners' rights in Türkiye was established in 2013 with the introduction of the Law on Foreigners and International Protection. Ahıska Turks have had to comply with the same regulations as other foreign residents residing in Türkiye (Turkish Presidency of Migration Management, 2023). The Ahıska Turks encountered intricate legal predicaments in Türkiye, however, despite this, they were informally received by both the state and the surrounding community (Aydingün, 2002). In 2015, the Turkish government initiated efforts to relocate Ahıska Turks to areas of Ukraine affected by armed conflict (Turkish Ministry of Foreign Affairs, 2016).

The Ahıska Turks community has a relatively less population in Ukraine compared to other countries. Nearly 10,000 Ahıska Turks migrated and established residence in Ukraine following the 1989 Fergana Events. This group consisted of families who arrived in the region and sought refuge in certain villages within Ukraine, after being unable to secure a place to settle in Azerbaijan and Southern Russia (Kıyas 1995, cited in Devrisheva, 2019: 340). The Ahıska people were well-behaved in Ukraine, but within the past few years, over 600 Ahıska Turks residing in the area were forced to migrate from their established homes. (Uramalı 2015, cited in Devrisheva, 2019: 340). An instance of mass revolt occurred amidst the conflict between the Ukrainian government, which had pro-Russian sentiments, and groups advocating for Ukraine's accession to the European Union (DailySabah, 2022). The ongoing conflict with Russia has resulted in Ahıska Turks being caught in the middle and Ahıska Turks, who were helpless in the hot regions of the war, applied to Türkiye as a last resort and asked for help. 2,960 Ahıska Turks from 677 families, were compelled to leave their homes (Uramalı 2015, cited in Devrisheva, 2019).

As a respond to Ahıska Turks requests, the Turkish government facilitated their resettlement in TOKİ residences that had been constructed in Erzincan and Bitlis as part of a government program aimed at encouraging settlement (Turkish Ministry of Foreign Affairs, 2016).

Türkiye immediately started negotiations on this issue and with the decision numbered 2015/7668 in the Official Gazette on May 17, 2015, the bringing of Ahıska Turks in Ukraine to Türkiye became official. Overall, 2312 Ahıska Turks were brought from Ukraine to Üzümlü district of Erzincan and 300 Ahıska Turks were brought to Ahlat district of Bitlis and settled in TOKİ's built by the state (Turkish Presidency of Migration Management, 2022).

The resettlement of Ahıska Turks to Erzincan is a fitting example of the migration patterns of sense of belonging within a host society. Immigrants tend to cluster in certain areas because of the housing options available to them. Some scholars argue that this cluster can foster a sense of place and belonging among immigrants, which can speed up the identity process (Murdie and Ghosh, 2010). The Ahıska Turks who come to Türkiye with the expectation of settling permanently in their "homeland," seeing themselves as members of a historically privileged category of immigrants - "ethnic relatives." (Dogan, 2020: 178). Ahıska Turks undergo a migration process that is less spatially and personally taxing than other migrants due to the significant financial and moral support they receive (Aktepe, Tekdere and Gürbüz, 2017: 161). In my personal field experience with Ahıska Turks in Erzincan is in line with view of Aktepe et al. and many of them expressed a sense of belonging and trust in Türkiye, stating that they "feel at home."

On the other hand, it is worth noting that some literature on migration suggests that social and spatial clustering of immigrants within a particular region, province, district, or neighborhood of the host country may hinder the belonging and ethnic identity process with the local population, (Franklin and Tranter, 2021) making it difficult for them to fully integrate into their new environment (Andersen, 2003). Üzümlü is a district within the Erzincan province, having an approximate population of 10,000 citizens. The area is situated at a distance of approximately 15 kilometers from the city centre of Erzincan, and it is known for having a challenging transportation network that links it to the city center (Orhan and Çoşkun, 2016: 42). Thus, Aktepe et al. survey with Ahıska Turks also support these views. The Ahıska Turks who express dissatisfaction with their idle lifestyle, advocate for the establishment of business environments in other cities. Inadequate social activity with local society and citizenship status are highlighted as the primary problem for feeling absence of sense of belonging and identity (Aktepe, Tekdere and Gürbüz, 2017: 148).

Overall, the relationship between the state-sponsored migrant network and the migration process is interdependent. The state's efforts to resettlement aim to benefit both parties involved by reducing the costs of relocation, providing information about immigration laws, and preventing illegal migration. This planned and structured resettlement reflects the state's commitment to a mutually beneficial and regulated migration system (Dogan, 2020: 184).

Conclusion

This study has provided a comprehensive analysis of the Ahıska Turks' historical displacement, transnational connections, and ethnic identity, demonstrating how these factors have shaped their experiences as a migrant and diasporic community. The central claim that the Ahıska Turks' identity is shaped by the interplay of transnationalism, diaspora, and ethnic belonging has been supported through a detailed examination of their historical trajectory, socio-political challenges, and Türkiye's role in their resettlement.

The historical analysis presented in this paper underscores that the forced migration of Ahıska Turks, beginning with their 1944 deportation by the Soviet Union, established the foundation for their dispersed existence across multiple states. This displacement was not a singular event but rather a continuous process, with further relocations occurring in Central Asia, the Caucasus, and later, after the fall of the Soviet Union, in countries such as the U.S., Ukraine, and Türkiye. These migratory patterns have contributed to the formation of a transnational community that maintains strong ties to their homeland while adapting to the socio-political contexts of various host nations.

The study also highlights how the Ahıska Turks navigate their dual existence as both a diaspora and a transnational group. While their sense of diaspora is rooted in their collective memory of forced displacement, cultural preservation, and historical injustices, their transnationalism is evident in their ability to maintain economic, social, and political ties across borders. Drawing upon the theoretical insights of Schiller, Basch, and Blanc and Brubaker, the paper demonstrates that these two frameworks—transnationalism and diaspora—are not mutually exclusive but rather intersect in complex ways. Faist's characterization of these concepts as "awkward dance partners" is particularly relevant to the Ahıska Turks, as they simultaneously engage in homeland-oriented activities while integrating into new societies.

Türkiye's role in the resettlement and integration of Ahıska Turks provided critical insight into state-led initiatives that influence diaspora policies. The analysis of Türkiye's legal and institutional frameworks, including citizenship grants and resettlement programs in provinces like Erzincan and Iğdır, demonstrated how Türkiye positions itself as a homeland for the Ahıska community. By granting citizenship, facilitating legal pathways, and offering economic and social support, Türkiye has played a significant role in shaping the Ahıska Turks' sense of belonging and integration. However, challenges remain, particularly in ensuring long-term social cohesion, economic stability, and cultural adaptation within Türkiye's broader migration framework.

Moreover, this study has revealed the persistent socio-political challenges faced by Ahıska Turks in various host countries. Issues such as legal status uncertainty, economic marginalization, and identity negotiations have influenced their ability to establish stable communities. These challenges further reinforce the argument that Ahıska Turks experience a fluid and evolving identity shaped by historical displacement and contemporary resettlement dynamics.

While this paper has contributed to a deeper understanding of Ahıska Turks' transnationalism, diaspora, and ethnic identity, several gaps remain in the academic literature. Future research should explore the socio-economic integration of Ahıska Turks in Türkiye and other host countries, the evolving perceptions of homeland among younger generations, and the impact of Türkiye's migration policies on their long-term resettlement.

In conclusion, the Ahıska Turks serve as a critical case study in migration studies, illustrating the intricate interplay between forced displacement, transnationalism, and diasporic identity. Their experiences challenge conventional categorizations of migrants and demonstrate the fluidity of ethnic identity in the context of historical upheavals and modern globalization. Through analysis, theoretical engagement, and contemporary policy examination, this study reaffirms the claim that the Ahıska Turks' identity is a product of both their displacement and their enduring ability to maintain transnational and diasporic ties across generations and geographies.

Bibilography

Aktepe, E., Tekdere, M. and Gürbüz, A.Ş. (2017) 'Toplumsal Uyum ve Bütünleşme Bağlamında Erzincan'a Yerleştirilen Ahıska Türkleri Üzerine Bir Değerlendirme', *Göç Araştırmaları Dergisi*, 3(2), pp. 138–169.

Alekseeva, L. (1985) *Soviet dissent: contemporary movements for national, religious, and human rights*. Wesleyan University Press. Available at: <https://hdl.handle.net/2027/heb05440.0001.001>.

Alkan, A. (2022) 'Commemoration and Memorialization of Ahıska (Meskhetian) Turks in Türkiye Foreign Ministry's Commemoration Statements-(2015-2021)', *Open Journal of Political Science*, 12(4), pp. 556–577. Available at: <https://doi.org/10.4236/ojps.2022.124031>.

Andersen, H.S. (2003) *Urban Sores: On the Interaction between Segregation, Urban Decay and Deprived Neighbourhoods*, Routledge & CRC Press. Available at: <https://www.routledge.com/Urban-Sores-On-the-Interaction-between-Segregation-Urban-Decay-and-Deprived/Andersen/p/book/9781138725232>.

Appadurai, A. (1993) 'Patriotism and Its Futures', *Public Culture*, 5(3), pp. 411–429. Available at: <https://doi.org/10.1215/08992363-5-3-411>.

Avci, O. (2012) 'Understanding the Culture of Ahıska Turks in Wheaton, Illinois: A Case Study', *The Qualitative Report*, 17(44), pp. 1–23. Available at: <https://doi.org/10.46743/2160-3715/2012.1711>.

Aydingün, A. (1998-1999). *A Deported Nationality: The Ahıska Turks. Perceptions*, 3(4). Retrieved from <http://sam.gov.tr/wp-content/uploads/2012/02/AysegulBaydarAydingun.pdf>.

Aydingün, A. (2002) 'Ahıska (Meskhetian) Turks: Source of Conflict in the Caucasus?', *The International Journal of Human Rights*, 6(2), pp. 49–64. Available at: <https://doi.org/10.1080/714003762>.

Aydingün, A., Balım, Ç., Hoover, M., Kuznetsov, I., & Swerdlow, S. (2006). *The Meskhetian Turks An Introduction to their History Culture and Resettlement Experiences*. Available at: <https://open.metu.edu.tr/handle/11511/70299>

Aydingün, A. (2014) *Ahıska Türkleri: ulusötesi bir topluluk ulusötesi aileler*. Ahmet Yesevi Üniversitesi. Available at: <https://open.metu.edu.tr/handle/11511/86939>

Berns-McGown, R. (2008) 'Redefining "Diaspora": The Challenge of Connection and Inclusion', *International Journal*, 63(1), pp. 3–20. Available at: <https://doi.org/10.1177/002070200806300102>.

Bilge, N. (2011) 'Conflict and Cultural Identity: Meskhetian Turks'. Rochester, NY. Available at: <https://doi.org/10.2139/ssrn.1872923>.

Bradatan, C., Popan, A. and Melton, R. (2010) 'Transnationality as a fluid social identity', *Social Identities*, 16(2), pp. 169–178. Available at: <https://doi.org/10.1080/13504631003688856>.

Brubaker, R. (2005) 'The "diaspora" diaspora', *Ethnic and Racial Studies*, 28(1), pp. 1–19. Available at: <https://doi.org/10.1080/0141987042000289997>.

Çağırkan B. (2017). Being Immigrant And the Understanding of Sense of Belonging and Ethnic Identity: The Example of Ahıska Turks. *Istanbul Journal of Sociological Studies*(56), 1-19. <https://doi.org/10.18368/iuoskon.328513>

Chervonnaya, S. (1998) MINELRES: FUEN report on Meskhet-Turks, 1998. Available at: https://www.cilevics.eu/minelres/min/meskh/FUEN_Meskh.htm.

Çınar, İ. (2007) Gürcistan'da Ahıskalılara Dönüş Yasası. Available at: <http://www.egitirim.gen.tr/tr/index.php/arsiv/sayi-11-20/sayi-17-savas-ve-uygarlik-kasim-2007/222-gurcistan-da-ahiskalilara-donus-yasasi>.

Cohen, R. (1997) *Global diasporas: an introduction*. London: University College London Press. Available at: <http://webcat.warwick.ac.uk/record=b1229297~S15>.

Cohen, R. (2022) *Global Diasporas: An Introduction*. Taylor & Francis.

DailySabah (2022) Turkish citizen evacuations at 15K, as Meskhetian Turks join them | Daily Sabah. Available at: <https://www.dailysabah.com/politics/diplomacy/turkish-citizen-evacuations-at-15k-as-meskhetian-turks-join-them>.

Devrisheva, K. (2019) 'Ahıska Türklerinin Bitmeyen Göçü', *Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, (45), pp. 333–352. Available at: <https://doi.org/10.21563/sutad.636251>.

Diener, A.C. and Hagen, J. (2009) 'Theorizing Borders in a "Borderless World": Globalization, Territory and Identity: Theorizing borders in a "borderless world"', *Geography Compass*, 3(3), pp. 1196–1216. Available at: <https://doi.org/10.1111/j.1749-8198.2009.00230.x>.

Dogan, H. (2016) *Conceptions of Homeland and Identity Among Meskhetian Turk Refugees in the U.S. and Turkey*. Thesis. Available at: <https://oaktrust.library.tamu.edu/handle/1969.1/157858>.

Dogan, H. (2020) 'Homeland-Making among Cultural and Ethnic Kin: Ahıska Turks in Turkey', *Studies in Ethnicity and Nationalism*, 20, pp. 169–187. Available at: <https://doi.org/10.1111/sena.12318>.

Dogan, H. (2023) 'Displacement and the Politics of Identity: Reterritorialization of Ahıska Turk identity in the United States', *Migration and Diversity*, 2(1), pp. 127–136. Available at: <https://doi.org/10.33182/md.v2i1.2896>.

- El-Shaarawi, N.R. (2012) *Living an uncertain future: An ethnography of displacement, health, psychosocial well-being and the search for durable solutions among Iraqi refugees in Egypt*. Ph.D. Case Western Reserve University. Available at: <https://www.proquest.com/docview/923778716/abstract/857D7D2F941E4DEFQ/1>.
- Erdal, M.B. and Oeppen, C. (2013) 'Migrant Balancing Acts: Understanding the Interactions Between Integration and Transnationalism', *Journal of Ethnic and Migration Studies*, 39(6), pp. 867–884. Available at: <https://doi.org/10.1080/1369183X.2013.765647>.
- Erten, H. (2016) *Diasporada Dini Yasamak - Hayri Erten: 9786055262440* - AbeBooks. Available at: <https://www.abebooks.co.uk/9786055262440/Diasporada-Dini-Yasamak-Hayri-Erten-6055262444/plp>.
- Faigov, O. (orkhan) (2020) 'Ahıska Türklerinde Din, Kültür, Kimlik ve İletişim', *Akademik Tarih ve Düşünce Dergisi*, 7(2), pp. 1136–1157.
- Faist, T. (2008) 'Migrants as transnational development agents: an inquiry into the newest round of the migration–development nexus', *Population, Space and Place*, 14(1), pp. 21–42. Available at: <https://doi.org/10.1002/psp.471>.
- Faist, T. (2010) 'Diaspora and transnationalism: What kind of dance partners?', in T. Faist and R. Bauböck (eds) *Diaspora and Transnationalism*. Amsterdam University Press (Concepts, Theories and Methods), pp. 9–34. Available at: <https://www.jstor.org/stable/j.ctt46mz31.4>.
- Franklin, A. and Tranter, B. (2021) 'Loneliness and the cultural, spatial, temporal and generational bases of belonging', *Australian Journal of Psychology*, 73(1), pp. 57–69. Available at: <https://doi.org/10.1080/00049530.2020.1837007>.
- Gupta, A. and Ferguson, J. (1992) 'Beyond "Culture": Space, Identity, and the Politics of Difference', *Cultural Anthropology*, 7(1), pp. 6–23.
- Harris, T. (2002) 'Interracial communication: theory into practice', *International Journal of Intercultural Relations* [Preprint]. Available at: https://www.academia.edu/60558294/Interracial_communication_theory_into_practice.
- Hill, J.D. (1996) *History, Power, and Identity: Ethnogenesis in the Americas, 1492-1992*. University of Iowa Press.
- Hornborg, A. and Hill, J.D. (2011) *Ethnicity in Ancient Amazonia: Reconstructing Past Identities from Archaeology, Linguistics, and Ethnohistory*. University Press of Colorado.
- Human Rights Watch (1991) 'Punished Peoples' of the Soviet Union: The Continuing Legacy of Stalin's Deportations. Human Rights Watch.
- Karaman, Z.T. and Mursül, D. (2018) 'Meskhetian (Ahıska) Turks in Turkey and Their Perception of Spatial Belonging', *Open Journal of Social Sciences*, 06(12), p. 88.

Khazanov, A.M. (1992) 'Meskhetian Turks in search of self-identity', *Central Asian Survey*, 11(4), pp. 1–16. Available at: <https://doi.org/10.1080/02634939208400787>.

Kütükçü, M. akif (2005) 'Uluslararası Hukuk Çerçevesinde Ahıska Türklerinin Anavatanlarına Dönüş Sorunu', *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (13), pp. 271–284.

Kuznetsov, I. (2007) 'Constructing Identity and Social Networks: Meskhetian Turks in the Russian Federation', in.

Law on Admission and Settlement of Meskhetian Turks to Turkey (1992) Law on Admission and Settlement of Meskhetian Turks to Turkey.

Levitt, P. (2001) *The Transnational Villagers*, University of California Press, 2001

Makaryan, S. (2012) 'Estimation of International Migration in Post-Soviet Republics', *International Migration*, 53. Available at: <https://doi.org/10.1111/j.1468-2435.2012.00740.x>.

Malkki, L. (1992) 'National Geographic: The Rooting of Peoples and the Territorialization of National Identity among Scholars and Refugees', *Cultural Anthropology*, 7(1), pp. 24–44.

Mirkhanova, M. (2006) 'People in exile: The oral history of Meskhetian Turks (Akhyshka Turkleri)', *Journal of Muslim Minority Affairs*, 26(1), pp. 33–44. Available at: <https://doi.org/10.1080/13602000600738640>.

Murdie, R. and Ghosh, S. (2010) 'Does Spatial Concentration Always Mean a Lack of Integration? Exploring Ethnic Concentration and Integration in Toronto', *Journal of Ethnic and Migration Studies*, 36(2), pp. 293–311. Available at: <https://doi.org/10.1080/13691830903387410>.

Nowak, A. (2021) 'Religious and National Identity of the Meskhetian Turks in the Conditions of Changing Statehood', *Studia Religiologica*, Ahead of print (Tom 54, Numer 4). Available at: <https://www.ejournals.eu/Studia-Religiologica/Ahead-of-print/Numer-54-4-2021/art/23000/>.

Oh, C. (2012) 'Comparative Analysis Of The Ahıska (Meskhetian) Turks And Koreans In Post-Soviet Kazakhstan And Uzbekistan: The Making Of Diaspora Identity And Culture', *Milli Folklor*, pp. 14–26.

Orhan, F. and Çoşkun, O. (2016) 'Zorunlu göçlere yeni bir örnek: Ahıska Türkleri'nin Erzincan'a göçleri', *Türk Coğrafya Dergisi*, pp. 41–41. Available at: <https://doi.org/10.17211/tcd.281950>.

Parla, A. (2006) 'Longing, Belonging and Locations of Homeland among Turkish Immigrants from Bulgaria', *Southeast European and Black Sea Studies*, 6(4), pp. 543–557. Available at: <https://doi.org/10.1080/14683850601016499>.

- Reisman, A. (2013) Being without Belonging: Seattle's Ahıska Turks and the Limitations of Transnationalism for Stateless Diaspora Groups. Thesis. Available at: <https://digital.lib.washington.edu:443/researchworks/handle/1773/22521>.
- Safran, W. (1991) 'Diasporas in Modern Societies: Myths of Homeland and Return', *Diaspora: A Journal of Transnational Studies*, 1(1), pp. 83–99. Available at: <https://doi.org/10.3138/diaspora.1.1.83>.
- Said, E.W. (1979) *Orientalism*. 1st Vintage Books ed. New York: Vintage Books.
- Schiller, N.G., Basch, L. and Blanc, C.S. (1995) 'From Immigrant to Transmigrant: Theorizing Transnational Migration', *Anthropological Quarterly*, 68(1), pp. 48–63. Available at: <https://doi.org/10.2307/3317464>.
- Smith, A.D. (1992) 'Chosen peoples: Why ethnic groups survive', *Ethnic and Racial Studies*, 15(3), pp. 436–456. Available at: <https://doi.org/10.1080/01419870.1992.9993756>.
- Steinberg, S. (2001) *The Ethnic Myth: Race, Ethnicity, and Class in America*. Beacon Press.
- Sumbadze, N. (2007) "'Back Home Again: The Repatriation and Integration of Meskhetian Turks in Georgia". *Meskhetian Turks at a Crossroads: Integration, Reparation or Resettlement?*, pp. 288-340.
- Suny, R.G. (1994) *The Making of the Georgian Nation*, Second Edition. Indiana University Press.
- Swerdlow, S. (2006) 'Understanding Post-Soviet Ethnic Discrimination and the Effective Use of U.S. Refugee Resettlement: The Case of the Meskhetian Turks of Krasnodar Krai', *California Law Review*, 94(6), pp. 1827–1878. Available at: <https://doi.org/10.2307/20439082>.
- The World Union of Ahıska Turks (2019) DATÜB - Dünya Ahıska Türkleri Birliği. Available at: <https://www.datub.eu/>.
- Topal, C. (2008) 'The Stability In The South Caucasus And The Return Problem Of The Ahıska Turks To Their Homeland', *Journal of Turkish Studies*, Volume 3 Issue 7(3), pp. 619–631. Available at: <https://doi.org/10.7827/TurkishStudies.522>.
- Trier, T., Tarkhan-Mouravi, G. and Kilimnik, Forrst (2011) *Meskhetians: Homeward Bound - European Centre for Minority Issues (ECMI)*. Available at: <https://www.ecmi.de/publications/books/meskhetians-homeward-bound>.
- Tuls, E.J. (2022) *Ethno-nationalism of the Ahıska (Meskhetian) Turks: A diaspora perspective of their response to change in multiple locations, with a particular emphasis on Turkey*. phd. Middlesex University / Oxford Centre for Mission Studies (OCMS). Available at: <https://eprints.mdx.ac.uk/37346/>.
- Turkish Ministry of Foreign Affairs (2016) *Questions / Republic of Türkiye Ministry of Foreign Affairs*. Available at: <https://www.mfa.gov.tr/questions.en.mfa>.

Turkish Ministry of Foreign Affairs (2021) No: 375, 14 November 2021, Press Release Regarding the 77th Anniversary of the Deportation of Ahıska Turks from their Homeland in Ahıska.

Turkish Presidency of Migration Management (2022). Available at: <https://en.goc.gov.tr/temporary-protection27>.

Turkish Presidency of Migration Management (2023) T.C. İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Başkanlığı. Available at: <https://www.goc.gov.tr/>.

Turkish Resettlement Law (1934) Turkish Resettlement Law.

Vertovec, S. (2001) 'Transnationalism and identity', *Journal of Ethnic and Migration Studies*, 27(4), pp. 573–582. Available at: <https://doi.org/10.1080/13691830120090386>.

Waldinger, R. and Fitzgerald, D. (2004) 'Transnationalism in Question', *American Journal of Sociology*, 109(5), pp. 1177–1195. Available at: <https://doi.org/10.1086/381916>.

Yusuf Ziya Karipek (2017). An Investigation Ahıska Turks Communities In The USA: The Case Of Dayton, Ohio. *International Ahıska Turks Symposium*. Erzincan, p. 385-399.

Zeyrek, Y. (2001) *Ahıska bölgesi ve Ahıska Türkleri*. Ankara: Pozitif Matbaacılık. Available at: <https://www.biblio.com/book/ahıska-blgesi-ve-ahıska-trkleri-yunus/d/1043221764>.

Research Article - Araştırma Makalesi

DONALD HOROWITZ'İN ETNİK ÇATIŞMA TEORİSİ PERSPEKTİFİNDEN OHRİD ÇERÇEVE ANLAŞMASI

Bu çalışma, Donald L. Horowitz'in etnik çatışma teorisini temel alarak, 2001 yılında imzalanan Ohrid Çerçeve Anlaşması'nı (OÇA) analiz etmektedir. Horowitz'in teorisine göre, etnik çatışmaların temel nedenleri, ekonomik eşitsizlikler, siyasal dışlanma ve gruplar arası olumsuz algılardır. Bu tür çatışmaların çözümüne ise güç paylaşımı ve entegrasyonu esas alan siyasal düzenlemeler katkı sağlayabilmektedir. Bu doğrultuda çalışma, OÇA öncesi ve sonrasında Kuzey Makedonya'daki toplumsal ve siyasal yapıda meydana gelen değişimleri incelemektedir. Anlaşma maddelerinin incelenmesi sonucunda, OÇA'nın ülkedeki etnik gerginlikleri azaltmaya yönelik önemli düzenlemeler içerdiği tespit edilmiştir. Bununla birlikte, uygulama sürecinde karşılaşılan idari eksiklikler ve uygulamadaki aksaklıklar, anlaşmanın beklenen düzeyde başarıya ulaşmasını engellemiştir. Sonuç olarak, OÇA, etnik çatışmaların çözümüne yönelik kayda değer bir girişim olarak değerlendirilmekte birlikte, uygulamadaki yetersizlikler nedeniyle kalıcı bir istikrar ortamı sağlamakta sınırlı bir etki yaratmıştır. Çalışmada, OÇA'nın etnik çatışma dinamikleri üzerindeki etkileri kavramsal analiz yöntemiyle ele alınarak, anlaşmanın içeriği, uygulanabilirliği ve uzun vadeli sonuçları değerlendirilmektedir.

Anahtar Kelimeler: Kuzey Makedonya, Balkanlar, Ohrid Çerçeve Anlaşması, Etnik Çatışma Teorisi

 Kübra Likoğlu
Milli Savunma Üniversitesi

Received/Geliş Tarihi

30 September 2024

Accepted/Kabul Tarihi

27 December 2024

Publication/Yayın Tarihi

30 April 2025

Corresponding

Author/Sorumlu Yazar

Kübra Likoğlu

ikoglukubra.40@gmail.com

DOI: 10.69494/jirps.1558440

Cite this article

Likoğlu, K. (2025). Donald Horowitz'in Etnik Çatışma Teorisi Perspektifinden Ohrid Çerçeve Anlaşması. Journal of International Relations and Political Science Studies, (13), 24-46.

Content of this journal is licensed under a Creative Commons Attribution-Noncommercial 4.0 International License.

Giriş

Etnik çatışmalar, hem ulusal hem de uluslararası düzeyde siyasal istikrarı tehdit eden ana unsurlardan biridir. Özellikle çok etnikli devletlerde, etnik çatışmaların dinamiklerini anlamak ve yönetmek, toplumsal barışın istikrarı açısından kritiktir. Etnik gruplar arasındaki rekabet ve gerilimler genellikle kimlik, kaynak paylaşımı ve güç dağılımı ekseninde şekillenmektedir (Horowitz, 1985, s. 95).

Bu çalışma, etnik çatışmaların çözümüne yönelik kurumsal düzenlemeler baz alınarak Ohrid Çerçeve Anlaşması'nı (bundan sonra "OÇA" olarak anılacaktır) ele almaktadır. Kuzey Makedonya[1] özelinde OÇA'nın uygulanabilirliğini ve etnik gruplar arasındaki ilişkiler üzerindeki etkisini analiz etmeyi amaçlayan bu çalışma, Horowitz'in etnik çatışma teorisi çerçevesinde anlaşmanın sınırlılıklarını ve katkılarını değerlendirmektedir.

Etnik çatışmalar, ulus-devletlerin oluşumu ve devlet-inşa süreçlerinde karşılaşılan en yaygın sorunlardan biri olarak ortaya çıkmaktadır. Devlet-inşası (state-building), zayıf veya başarısız devletlerin yönetim kapasitesini artırarak demokratikleşme ve sürdürülebilir siyasal istikrarı sağlamayı amaçlayan bir süreçtir. Bu süreç, ekonomik, siyasi ve kurumsal reformları içeren kapsamlı bir dönüşümü gerektirmektedir (Fukuyama, 2004, s. 99).

Bu bağlamda, OÇA, Kuzey Makedonya'daki etnik gerilimlerin en aza indirilmesi ve devlet-inşa sürecinin kurumsal temellerinin güçlendirilmesi açısından önemli bir düzenleme niteliği taşımaktadır. Anlaşma, bir taraftan çok etnikli yapıya sahip devletlerde çatışma dinamiklerini yönetme amacı taşırken diğer taraftan etnik temsiliyet ve siyasal katılım mekanizmalarını da kurumsallaştırmayı hedeflemektedir.

Kuzey Makedonya'daki 2002 nüfus sayımına bakıldığında, 2.022.000 kişilik toplam nüfusun %64,2'sini Makedonlar, %25,2'sini ise Arnavutlar oluşturmaktadır (Emin, 2021, s. 4). 2021'de gerçekleştirilen nüfus sayımında ise, 2.097.319 kişilik nüfusun %54,25'ini Makedonlar, %29,52'sini Arnavutlar teşkil etmektedir (TRT, 2022). Arnavut nüfus oranı 2002'den 2021'e artış göstermiş olsa dahi, Makedonlarla kıyaslandığında sayısal olarak hâlâ "çoğunlukta olmayan" bir konumda bulunmaktadır.

[1] Kuzey Makedonya'nın isim değişikliği, Yunanistan ile 17 Haziran 2018'de imzalanan Prespa Anlaşması ile gerçekleşmiştir. 1991'de bağımsız olan Makedonya Cumhuriyeti, Yunanistan'ın itirazları sebebi ile uluslararası alanda Eski Yugoslav Makedonya Cumhuriyeti (FYROM) adıyla tanınmıştır. Ancak bu statü zamanla iki devlet arasında diplomatik anlaşmazlıkların yaşanmasına neden olmuştur. Prespa Anlaşması, isim sorununu çözüme kavuşturarak ülkenin resmi adını "Kuzey Makedonya Cumhuriyeti" olarak revize etmiştir (Nimetz, 2020, ss. 205-214).

Bu doğrultuda, OÇA'nın temel amacı, demografik olarak dezavantajlı konumda bulunan Arnavutların kültürel ve siyasi haklarının daha adil bir çerçevede ele alınmasını sağlamaktır. Ancak, uygulama süreçlerindeki yapısal eksiklikler ve etnik gruplar arasındaki gerilimlerin tam anlamıyla giderilememesi, bu hakların etkin bir şekilde hayata geçirilmesini zorlaştırmaktadır. Bu durum, Kuzey Makedonya'daki etnik gruplar arasında sürekli bir barış ortamının tesis edilmesinin önüne geçmektedir. Dolayısıyla, OÇA'nın uygulama süreçleri ele alınırken, etnik temsiliyeti güçlendirmenin potansiyel katkıları değerlendirilmekte ve bu süreçlerde karşılaşılan zorluklar eleştirel bir perspektiften incelenmektedir.

2001 yılında imzalanan OÇA, Kuzey Makedon çoğunluk ile sayısal olarak dezavantajlı konumda bulunan Arnavutlar arasındaki çatışmaları sona erdirmek amacıyla hayata geçirilmiştir. Bu bağlamda, Donald Horowitz'in etnik çatışma teorisi, OÇA'nın etkilerini analiz etmede ve anlaşmanın başarıları ile sınırlılıklarını değerlendirmede önemli bir analitik çerçeve sunmaktadır. Özellikle Horowitz'in etnik gruplar arasındaki çatışmaların psikolojik ve yapısal nedenleri üzerinde durması, OÇA'nın kapsayıcılık ve eşitlik ilkeleri doğrultusunda ne derece başarılı olduğu sorusuna yanıt aramada kritik bir referans noktası oluşturmaktadır.

Mudde ve Kaltwasser'a (2000, s. 48) göre, 1990'ların sonlarına doğru göç, entegrasyon ve toplumsal dönüşümler, bazı toplumlarda "homojen" devlet anlayışının yükselişine zemin hazırlamıştır. "Tek dil, tek kültür ve tek kimlik" vurgusunun güçlenmesi, farklı etnik grupların dışlanmasını beraberinde getirmektedir. Fakat, kimliklerin, dinlerin, etnik kökenlerin veya dillerin homojen bir yapıya oturtulması büyük ölçüde mümkün değildir ve bu durum etnik çatışmalar ile kimlik savaşlarını[2] tetikleyebilmektedir.

Özellikle, kimliğin yüceltilmesi ve etnik çatışmaların istismar edilmesi yalnızca ulusal sınırlar içindeki istikrarsızlığı değil küresel ölçekte bir çatışma dinamiğini de tetikleme potansiyeline sahip olmaktadır. Bireylerin, ait oldukları topluma, dile veya dine bağlılık duymaları doğaldır, ancak, bu aidiyetin aşırı söylemler ve şiddet içeren tutumlar yoluyla ifade edilmesi, insan hakları çerçevesinde korunan ifade özgürlüğünü suistimal etmenin yanı sıra toplumsal barışı da tehdit edebilmektedir.

Horowitz yeterince gelişmemiş bölgelerdeki elitlerin etkisini önemle vurgular ve kitlelerin neden elitlerin peşinden gittiğinin tam olarak açıklanamadığına değinir.

[2] Kimlik savaşı (identity war), çatışmaların merkezinin dilsel, dinsel ve kültürel farkların belirlediği, düşmanın "öteki" olarak ele alınan kimlikte konumlandığı bir savaş biçimidir. Bu açıdan bkz. (Schmitt, 1976, s. 35).

Ona göre malların ve hizmetlerin erişiminin elitler[3] için daha kolay olması belki de kitlelerin desteğini arttırma noktasında önem arz etmektedir (Horowitz, 2000, s.104). Etnik çatışmalarda başarılı sonuçlar elde etmek isteyen elitler, kitlelerin hedeflerini, duygularını ve korkularını dikkate almaları gerekmektedir. Bunları görmezden gelmek, etnik çatışmalar için çözüm bulmayı zorlaştırırken, çatışmanın doğasının gözden kaçırılmasına neden olabilmektedir. Ayrıca çatışmaların sadece kısa dönemli etkilerinin değil, toplumsal yapıları tamamen değiştirecek etkilerinin de meydana gelebileceğini vurgulamaktadır (Horowitz, 2000, s.104).

Makedonya'da Sünni Müslümanlık, özellikle Arnavut kimliğinin önemli bir unsuru olarak öne çıkmaktadır. Ancak, Horowitz'in de vurguladığı gibi, etnik aidiyet yalnızca dini farklılıklarla sınırlı olmayan, çok boyutlu bir olgudur. Çok etnikli bir yapıya sahip olan Makedonya, OÇA ile azınlık haklarına yönelik düzenlemeler yaparak bir yandan azınlık haklarını genişletmeyi, diğer yandan ise gruplar arası bütünleşmeyi teşvik etmeyi amaçlamaktadır.

Bu bağlamda, etnik çatışmaları yalnızca etnik kimlik bağlamında ele almak hem toplumsal analizlerde hem de devlet politikalarında önemli bir kavramsal hata olacaktır. Etnik çatışmalar, bölgesel dinamikler, tarihsel bağlam, toplumsal eğitim düzeyi, kadınların toplumdaki rolü, siyasi rejimler ve uluslararası iş birlikleri gibi çok boyutlu faktörlerle şekillenmektedir. Dolayısıyla, etnik çatışmalarla mücadele edebilmek, yalnızca etnik kimlik temelli bir yaklaşımı değil, aynı zamanda sosyo-politik ve ekonomik dinamikleri de içeren geniş bir perspektifi gerektirmektedir.

Etnik çatışmaların mikro düzeyde ele alınması, daha geniş ölçekli analizler açısından önemli katkılar sağlayabilir. Bölgesel veya ulusal ölçekte ele alınan etnik çatışmaların, geniş çaplı küresel yansımaları olabileceği gözden kaçırılmamalıdır. Bu nedenle, Kuzey Makedonya'da 2001 yılında etnik çatışmalara son vermek amacıyla imzalanan OÇA, ülkedeki mücadele stratejilerinin temel çerçevesini oluşturan kritik bir düzenleme niteliği taşımaktadır.

Her ne kadar OÇA günümüzdeki etkisi görece zayıflamış olsa da, bu çalışmanın temel amacı, Kuzey Makedonya Cumhuriyeti'nin etnik çatışmalarla mücadelesinde oynadığı kritik rolü ve bu süreçte şekillenen dinamikleri incelemektir.

[3] Elitler, toplumda siyasi, askeri, ekonomik veya kültürel güce sahip, karar alma süreçlerini etkileyebilen gruplar veya bireylerdir. Horowitz'in etnik çatışma teorisinde değinilen elitler ifadesi, çatışmaları körükleyebilen veya barışçıl çözümleri destekleyen etkili aktörler olarak ele alınmaktadır(Horowitz, 2000, s.104). Bunlar arasında siyasi liderler, askeri komutanlar, bürokratlar, ekonomik güç sahipleri ve medya yöneticileri bulunabilir.

Çalışmanın ilerleyen bölümlerinde, OÇA'nın uygulamada karşılaştığı yapısal eksiklikler, anlaşmanın Kuzey Makedonya toplumları üzerindeki uzun vadeli etkileri, devlet yönetiminde meydana gelen güç paylaşımı mekanizmaları ve toplumsal dönüşüm süreçleri ele alınacaktır. Bu değerlendirme, Donald Horowitz'in etnik çatışma teorisi ile ilişkilendirilerek, OÇA'nın etnik gerilimleri yönetmedeki etkinliği üzerine alan bazlı bir analiz sunmayı amaçlamaktadır.

Bu bağlamda, OÇA gibi anlaşmaların bölgesel dinamiklerine katkıları, ortaya çıkardığı sonuçlar ve sahip olduğu avantajlar ile sınırlılıkları kapsamlı bir şekilde değerlendirilecektir.

Metodoloji

Bu çalışma, OÇA'nın etnik çatışmaları çözme kapasitesini ve uygulanabilirliğini incelemek amacıyla, nitel bir araştırma yöntemi benimsemektedir. Araştırmanın temelini oluşturan veriler, birincil ve ikincil kaynaklar aracılığıyla derlenmiştir.

Birincil kaynaklar arasında, OÇA'nın orijinal metni (United Nations, 2001), Kuzey Makedonya hükümetinin resmi belgeleri ve uluslararası kuruluşların OÇA'nın uygulanma sürecine dair analizleri yer almaktadır. Bu belgeler, anlaşmanın hukuki çerçevesini, tarafların yaklaşımlarını ve uygulama aşamasında karşılaşılan zorlukları anlamak için incelenmiştir.

İkincil kaynaklar ise akademik literatür, konuya dair daha önce yapılmış çalışmalar ve akademisyenlerin analizlerini içermektedir. Ulf Brunnbauer (2002), Bajrami ve Izeni (2014), Schulz ve Sörensen (2020) gibi akademik çalışmalar, anlaşmanın uygulanmasına ilişkin akademik bir bakış sunmaktadır. Horowitz (2000, 2001) tarafından ortaya konan etnik çatışma teorileri, OÇA'nın Kuzey Makedonya'da etnik uyumu sağlama potansiyelini değerlendirmek için teorik bir çerçeve sunmaktadır.

Bu çalışmada, etnik çatışma sürecinin nedenlerini ve sonuçlarını derinlemesine anlamak için nitel analiz tercih edilmiştir. Alternatif olarak nicel veri analizi ve anket çalışmaları yapılabilirdi; ancak, etnik barış süreçlerinin değerlendirilmesi genellikle tarihsel ve politik bağlam gerektirdiğinden, bu tür yöntemlerin sınırlı olacağı düşünülmüştür. Araştırma yöntemi olarak nitel kavramsal analiz kullanılmıştır. Resmi belgeler, akademik makaleler, raporlar ve medya kaynakları sistematik bir şekilde incelenerek, OÇA'nın uygulanmasına dair mevcut tartışmaları anlamaya odaklanan nitel kavramsal analiz yöntemi uygulanmıştır.

Analiz sürecinde, OÇA'nın etkisini sistematik olarak değerlendirmek için dört temel kriter belirlenmiştir:

- **Kurumsal reformlar** – Anlaşmanın anayasal değişikliklere etkisi,
- **Etnik temsiliyet** – Arnavut ve diğer azınlık grupların siyasi katılımı ve devlet kurumlarındaki rolleri,
- **Dil hakları ve kültürel haklar** – Arnavutçanın kamu kurumlarında kullanımı ve eğitim sistemindeki değişiklikler,
- **Sosyo-ekonomik etkiler** – Arnavut nüfusun ekonomik entegrasyonu ve OÇA sonrası istihdam dinamikleri,

Bu metodolojik yaklaşım, OÇA'nın etnik çatışmaları önlemedeki etkisini ve eksikliklerini etnik çatışma teorisi bağlamında kapsamlı bir şekilde analiz etmeyi amaçlamaktadır.

I. Ohrid Çerçeve Anlaşması (OÇA) ve Kuzey Makedonya'daki Toplumsal Durum

Balkanlar; farklı dillerden, dinlerden, etnik kökenden gelen toplumların bir arada yaşadıkları katmanlı bir kültüre sahiptir. Kuzey Makedonya ise bu bölgenin küçük bir yansımasıdır. Balkanların tarihi incelendiği zaman Kuzey Makedonya'da ortaya çıkan siyasi veya etnik gerilimler, Balkanlar'ın geneline etki eden sorunların yansıması olarak değerlendirilebilir. Burada ortak din veya dil gibi özelliklerin birleştirici ve ayrıştırıcı rolleri dikkat çekmektedir. Bu rollerin yokluğu veya varlığı, etnik gruplar üzerindeki ilişkilerde önemli bir role sahiptir (Horowitz, 2000, s.15) bununla birlikte ulus ve din çeşitliliğinin yarattığı atmosfer, komşu devletlerin de dikkatini çekmektedir. Bu kadar çeşitliliğin kırılma noktasına neden olması, siyasi ve politik konuların da gündemini oluşturmaktadır. Arnavutlar, Makedonlar, Türkler, Rumenler (Ulahlar), Yunanlar, Hırvatlar, Boşnaklar ve Macarlar Makedonya'daki ulusları temsil ederken, İslam, Yahudilik ve Hristiyanlık ise dinleri temsil eder niteliktedir (Akman, 2006, s. 31).

Ülke nüfusunun heterojen yapısı, çatışmaların meydana gelmesine zemin hazırlamaktadır. Bu çatışmalar çoğunlukla Müslümanlar ve Hristiyanlar arasında meydana gelmektedir (Bahadır, 2002, s.144). Bölge genelindeki mezhepsel ve etnik farklılıklara bakıldığında, hepsinin bir parçasına Kuzey Makedonya'da rastlamak mümkündür. Çok kültürlülük ya da başka bir 'çokluk' özellikle Balkanlar için geçerli (Popova, 2006, s.56) olmaktadır. Etnik ayrışmalara odaklanmak sorunların nedenini bulmaya katkı sağlamaktadır ancak, bu çalışmanın asıl amacı, bu ayrışmalardaki çözüm adımlarına yoğunlaşmaktır.

Bulgarların, Sırpın ve Yunanların eski dönemlerden beri ülkeye sahip olma çabası ele alınırken, “Makedonya, Makedonlarıdır” (Bağcı, 1998, s.75) gibi söylemlerin oluşturduğu problemlerin ve ayrıştırılmaların çözümü için taraflarının barış masasında bir araya gelmesi gereklidir. Bu nedenle OÇA gibi anlaşmalara olan ihtiyaç artmıştır. Farklı toplumsal gruplar arasındaki çatışmaların çözümüne yönelik mekanizmaların gerekliliği gün geçtikçe belirginleşmiştir. Bu doğrultuda OÇA, çok kültürlü toplum yapısında barışçıl düzenlemelerin meydana getirilmesi için devreye giren en önemli düzenlemelerin başında gelmektedir.

Özellikle Kuzey Makedonya, 1991’de bağımsızlığından sonra, bölgedeki barış süreçlerini en iyi yöneten devletlerden biri olarak ele alınabilmektedir çünkü toplumları anayasal bir güvence altında birleştirmeyi başarmıştır (Peroska-Beska, 2004, ss.1-12 ve Rahman, 2012, ss.1-12). Fakat, başta Türkler ve Arnavutlar ile olmak üzere, güçlü bir devlet inşa sürecine girse dahi anayasal güvencelelere dayandırılan barışçıl ortam uzun sürmemiş ve zamanla etnik çatışmalar yaşanmaya başlanmıştır (Peroska-Beska, 2004, ss.1-12 ;Rahman, 2012, ss.1-12). Çatışma genellikle taraflar arasındaki mücadeleden doğmaktadır. Taraflardan birinin diğerini etkisiz duruma getirmesi veya tamamen ortadan kaldırmak istemesi anlamı taşıyabilmektedir (Horowitz, 1985, s. 95). OÇA'nın farklı gruplar arasındaki çatışma dinamiklerini nasıl ele aldığı ve hangi tür çözümler ürettiği noktaları, bu çerçevede ele alınabilir. Etnik çatışma teorisi, uluslararası ilişkiler teorilerinin tamamen benzeri değildir çünkü daha çok grup ve kimlik dinamikleri ile şekillenir. Etnik çatışmalar ulusal dinamiklerin etkisini barındırır dahi, uluslararası müdahale ve önlemler etkilidir (Horowitz, 1985, s. 95). Bu perspektiften, OÇA kapsamında uluslararası müdahalelerin (Avrupa Birliği (AB), Kuzey Atlantik Antlaşması Örgütü (NATO)) rolü incelenebilmektedir.

Öte yandan, Horowitz’e göre gruplar arası kaynak eşitsizliği ve toplumsal kimliklerin sertleşen yapıları etnik çatışmaların temelini oluşturmaktadır (Horowitz, 1985, ss. 140-150). Özellikle siyasi olarak eşit hakların yaratılması çabası, dil haklarının iyileştirilmesi veya kamu hizmetleri erişiminin adaletli olması ilkelerine sahip olan OÇA, Horowitz’in bahsettiği bu çatışmaların sonlandırılması için önem arz etmektedir çünkü anlaşma, etnik sorunlar ile mücadele etmek, Kuzey Makedonya toplumu için silahlı çatışmaların meydana gelmesini önlemek ve Arnavutların ne zamandır bekledikleri taleplerin yerine getirilmesini vaat eden bir takım maddeler içermektedir[4].

[1] Örneğin; dil hakları, kamusal alanda temsiliyet hakkı, yerel yönetimlere katılım hakları (OÇA, 2001) vb., Çalışmanın ikinci bölümünde bu konu detaylı olarak ele alınmıştır.

Arnavutların tarihsel problemleri dikkate alındığı zaman, çatışmaların bağımsızlık döneminde başladığı düşünülmektedir (Zahariadis, 2003, s.263; Mandacı, 2008, s.47). Osmanlı döneminde ayrıcalıklı olarak haklara sahip olan Arnavutların, Kuzey Makedonya Cumhuriyeti kurulduğunda da haklarının devam edip etmeyeceği Arnavutlar üzerinde bir kaygının oluşmasına neden olmaktadır (Zahariadis, 2003, s.263; Mandacı, 2008, s.47). 1991 yılında bağımsızlığını ilan eden Makedonlar bir tarafta, konumları dolayısı ile gerginlikleri sürdüren Arnavutlar diğer tarafta bulunmaktadır. Bağımsızlık ile birlikte Arnavutların talepleri de farklılaşmıştır. Bu farklılaşmanın ana sebebi Makedonların Makedonya’da kurucu unsur görevini üstlenmesinden dolayıdır. Makedon dili ve kültürünün her alanda baskın olmasına neden olan bu durum Arnavut-Makedon çatışmalarının da önünü açmaktadır. Ötekileştirmeler ve tehdit algıları gruplar arası çatışmayı yükseltmektedir (Horowitz, 2001, ss. 235-240). Bu dinamikler göz önüne alındığında OÇA etnik çatışmanın psikolojik boyutları ile mücadeleyi desteklemeye çalışmakta, “ikinci sınıf vatandaş” psikolojisine sahip olan Arnavutların toplumsal güvenini yeniden sağlamayı amaçlamaktadır.

Ekonomik kaygıdan olabildiğince ayrılan OÇA, sosyal ve kültürel hakları ön plana çıkarmaktadır. Arnavutçanın resmi dil olarak tanınması veya kamu kurumlarındaki temsilliklerin arttırılması girişimleri buna örnektir. Bu durum, OÇA’nın etnik çatışmaları sonlandırmak için sadece ekonomik tedbirlere yönelmediğini göstermektedir. Komşu devletlerdeki çatışmaların Kuzey Makedonya devletine yayılmasını istemeyen uluslararası aktörler, silahlı çatışmaların önlenmesi amacı ile 1 Mayıs 2001’de AB ve ABD (Amerika Birleşik Devletleri) arabulucuğuyla OÇA sürecini hızlandırmaktaydı. Brunnbauer’in belirttiği gibi, Arnavutların uzun süredir beklenen talepleri için “geniş kapsamlı bir yasal değişiklik paketi” (2002, s.42) olarak ele alınmaktaydı. Anlaşma, Arnavut ve Makedon liderleri arasında 8 Ağustos 2001 tarihinde Başbakan Ljubcho Georgievski (İç Makedon Devrimci Örgütü – Ulusal Birlik Demokrat Partisi), Branko Zrvenkovski (Makedonya Sosyal Demokrat Birliği, SDSM), Arben Xhaferi (Arnavutların Demokrat Partisi, DPA) ve Ymer Ymeri (Demokratik Refah Partisi, başka bir Arnavut partisi) tarafından imzalanmıştır. Maddeleri incelemeye geçmeden önce Makedonya’daki genel toplumsal durumu ele almak, anlaşmanın tam anlamıyla neden uygulanamadığının ve anlaşma sonrası dönemin hala neden bu kadar önemli olduğunun anlaşılmasına yarar sağlamaktadır.

Brunnbaeur’e göre neredeyse 10 yıllık çatışma geçmişine sahip Makedonya’da 2001 yılı gerçekten de bir dönüm noktası niteliindedir. Daha fazla sivil hak talepleri ve temsiliyet istekleri olan Arnavutlar, Ulusal Kurtuluş Ordusu (NLA) aracılığı ile gerilla faaliyetlerine başlamıştır.

Bu dönemde başlayan çatışma dinamikleri, yüz binden fazla kişinin ülkeyi terk etmesine neden olmakla kalmamış, iki yüz kişinin ölmesineneden olmuştur (2002, s.2). 2001 yılında Manastır'da Makedonlar tarafından Arnavutlara ait olduğu bilinen dükkanların yıkılması, çatışmaların şiddetlenmesine neden olmuştur. Manastır'dan sonra Kırçova, Tetova-Gostivar, Üsküp ve Debar-Struga'da da çatışmalar tüm hızıyla devam etmiştir. Bu sebeple uluslararası kurumların da olaylara daha dikkatli şekilde yaklaştığı gözlemlenmiştir. AB ve ABD'nin çatışmaların sonlanması için arabuluculuk görevi üstlenmeleri de bunun bir sonucudur. Arnavut ve Makedonların bir araya getirilerek çözüm süreçlerine katılmaları sağlanmaya çalışılmış ve böylelikle OÇA'nın adımları atılmaya başlanmıştır (Maliki, 2006). Bunun yanı sıra Arnavutlar ve Makedonların arasındaki gerilimler başta olmak üzere, OÇA'nın Kuzey Makedonya'da etnik ve mezhepsel ayrımın arasındaki çizgileri derinleştirdiği ve Kuzey Makedonya sorununun daha da önem kazandığına (Mandacı, 2008, ss.10-12) yönelik eleştiriler olduğu da görülmektedir.

Arnavutların haklarını daha iyi bir zemine oturtmak için yapılan bu anlaşma, daha adil olmak, devleti Âdem-i Merkezîyetçi hale getirmek ve etnik çatışmaları önlemek için imzalanmıştır. Fakat bazı kimlikleri daha fazla öne çıkardığı gerekçesi ile bazı gruplar tarafından eleştirilmektedir. Anlaşmanın uluslararası desteği OÇA'yı önemli kılan noktalardan biridir. Kuzey Makedonya gibi etnik nüfus çeşitliliği olan devletlerde bu denli korucuyu ve kapsayıcı anlaşmalar önemli fakat uygulanması oldukça zordur. Nitekim OÇA, 2001'den sonra uygulanma kısmında zorluklar ile karşılaşmış ve artık bir geçerliliği kalmamıştır. Fakat fiili geçerliliği olmaması, Kuzey Makedonya toplumlarının üzerinde hala OÇA'nın etkilerini barındırmadığı anlamı taşımamaktadır. Etnik çatışmaları sona erdirmek amacı ile imzalanan anlaşmalar sadece hukuki varlıkları açısından değil, uygulanabilirlikleri açısından da önem arz etmektedir. Pratikte karşılaşılan zorluklar, anlaşmanın etkinliğinin sorgulanmasına neden olmaktadır.

Bunun temel sebebi pratikte uygulanamayan anlaşmaların sosyal alanda umutsuzluğu beraberinde getirmesidir. Anlaşmanın maddeleri ne kadar kapsayıcı, adil ve tutarlı olursa olsun, onu uygulayabilecek siyasi otoritenin eksikliği, etnik çatışmaların sonlandırılmasını veya azaltılmasını zorlaştırmaktadır. Uygulanabilir bir anlaşmanın ekonomik altyapıdan ve toplumsal destekten yoksun olması, bunlara ek olarak bölgesel komşularının da benzer sorunlarla mücadele etmesi, yapıcı ve kapsamlı maddelerin etkili bir şekilde uygulanmasını engellemektedir.

Etnik çatışma dinamikleri ile başarılı şekilde mücadele edilebilmesi için çatışmanın doğasının derinlemesine araştırılması çözüm süreçlerinin başarısı açısından önemlidir. Horowitz, bu yaklaşımların genelini "maddi ve rasyonalist" bakış açısına indirgendiğinin, yani çıkar hesaplamaları ve maddi kazancın öncelendirildiğinin altını çizmektedir. Etnik çatışma çözümlerinde ekonomik faktörler önemli olsa da, tek başına yeterli olmamaktadır. Bu tür rasyonel yaklaşımlar, çatışmaların daha da şiddetlenmesine neden olabilmektedir (Horowitz, 2000, s. 14).

Etnik çatışmalar sadece ekonomik temellere dayandırılmayacağı gibi, geçmiş deneyimlerin etkisi ve tarihsel hafıza da bu süreçte önemli etkenlerdir. "Büyük Arnavutluk" ve "büyük Sırbistan" gibi devlet kurma hayalleri ve idealleri Kuzey Makedonya içinde Arnavutlar tarafından gün geçtikçe daha fazla dile getirilmektedir. Arnavutların, kendilerini göz ardı eden politikalardan kaynaklanan bir dışlanmışlık hissi yaşadıkları ve Makedonlarla bütünleşemedikleri ifade edilmektedir. Horowitz'e göre bunun temel sebebi, etnisite, grup ve din arasındaki karmaşık ilişkilerden kaynaklanmaktadır (2000, s. 51). Bu sebeple genellikle etnisite daha fazla öne çıkmaktadır çünkü etnik kimlik, grup üyelerinde vazgeçilmez bir aidiyet duygusu barındırmaktadır. Ayrışmaya neden olabilecek herhangi bir dini farklılık olduğu durumlarda etnik kimlik grubun dağılmasını engellemek adına ön planda tutulmaktadır (Horowitz, 2000, s. 51). OÇA'nın başarılı ve başarısız yönlerini değerlendirebilmek için Horowitz'in etnik çatışma teorisi değerli bir çerçeve sunmaktadır. Horowitz'in ileri sürdüğü kurumsal reform ilkeleri, güven inşa süreci ve eşitsizliklerin azaltılması konuları, OÇA'nın temel amaçları ile uyumludur. Sonuç olarak OÇA'nın uygulanabilirliği, gruplar arasındaki güven ve toplumsal inşa süreçlerine bağlıdır.

II. Etnik Çatışma Dinamikleri ve Ohrid Çerçeve Anlaşması (OÇA)

Makedonlar ile Arnavutlar arasındaki siyasi gerilim gün geçtikçe derinleşmektedir. Arnavut paramiliter örgütü NLA gibi yapılanmalar, Makedon toplumuna yönelik ciddi bir tehdit faktörü olarak ele alınmaktadır. Ancak OÇA, NLA'nın şiddet yoluyla elde etmeye çalıştığı hedeflerin aksine adil bir barış çerçevesi sunmayı hedeflemektedir. OÇA'ya karşı olan gruplar, Balkanlar'da farklı hedefleri gerçekleştirmek adına şiddet eylemlerini devam ettirmektedir (Niediek, 2001, s. 44). Zamanla NLA, "gölge aktör" haline gelmiştir ve 2001 yılında yapılan anlaşmanın ardından bir ay içinde resmi olarak silahsızlandırılmıştır (Schulz & Sörensen, 2020, s. 99).

OÇA'nın asıl belirleyici faktör olup olmadığı tartışmalı olmakla birlikte, anlaşmanın etkisi göz ardı edilemez niteliktedir. NLA'nın ele alınmasının temel nedeni, milliyetçi hareketlerin önüne geçilememesi halinde devletin tamamını tehdit edebilecek bir potansiyele sahip olmasıdır. Bu nedenle, OÇA'nın imzalanma sürecinde tüm etnik grupların çıkarlarının gözetilmesi ilkesi benimsenmektedir. Ancak, her ne kadar imzalanan anlaşmalar genel itibarıyla barışçıl bir amaca hizmet etse dahi uygulamada gösterilen çabalar belirleyici bir rol oynamaktadır.

Etnik çatışmaların temelinde kültürel farklılıkların yer aldığı durumlarda, Furnivall'ın "çoğul toplum teorisi" de önemli bir analiz çerçevesi sunmaktadır. Bu teoriye göre, çoğul toplumlar ortak bir iradede yoksundur, ekonomik çıkarlar dışında birlik sağlayamazlar ve kültürel ayrımlar, bu toplulukların gerçek anlamda bütünleşmesinin önüne geçmektedir. Furnivall (1948, ss. 303-312), bu tür toplumları aynı coğrafi alanı paylaşsalar dahi kültürel etkileşimden büyük ölçüde uzak kalan etnik gruplar olarak ele almaktadır. Bu açıdan, Kuzey Makedonya'daki bu durum Furnivall'ın tanımladığı yapıyı önemli ölçüde yansıtmaktadır. Ekonomik işbirliği belirli ölçüde sağlanmış olsa da, toplumsal düzeyde kültürel bütünleşme inşa edilememiştir. OÇA'nın temel hedeflerinden biri, bu ayrışmayı azaltarak toplumsal birlikteliği ve uyumu güçlendirmektir. Elbette, herhangi bir anlaşmanın tüm etnik kimliklerin çıkarlarına aynı düzeyde hizmet etmesi gerçekçi bir beklenti olmayabilmektedir. Fakat, etnik çatışmalarla mücadelede bu tür idealist[5] hedeflere yönelmek, en azından potansiyel tehditleri en aza indirme noktasında önemli bir adım olarak değerlendirilebilir.

Horowitz ise etnik grupların ilişkilerini ele alırken, gruplar arasında genelde bir "alt-üst" hiyerarşisinin olduğundan bahsetmektedir. Bunun anlamı, alt grupların her zaman baskın olan tarafından ezildiğidir. Fakat yazar, böylesi "alt-üst" modelin evrenselliği konusunda şüphelidir. Bazı etnik topluluklar hiyerarşi içinde bulunsa dahi, ilişkiler bu modelin dışında kalacak kadar karmaşık olmaktadır (Horowitz, 2000, s.15). OÇA, Arnavut azınlığın böyle bir "alt grup" durumundan çıkarmayı hedeflemektedir.

OÇA'nın "Makedonya halkının etnik çeşitlilik karakterini korumak ve bunu kamusal hayata yansıtmak" (OÇA, 2001, madde 1.3) adlı maddesi, anlaşmanın imzalanmasının ardından etnik çatışmaların sona erdirilmesine yönelik somut adımların atılmasını ele almaktadır.

[5] "İdealizm, gerçekliğin zihinsel temeller üzerine kurulu olduğunu öne süren bir felsefi akımdır. Detaylı tanım için bkz. (Kant, 1781; Hegel, 1807)."

Kamusal alanda farklı etnik grupların eşit haklara sahip olması, toplumsal dışlanmayı önleme ve ötekileştirme pratiklerini ortadan kaldırma amacına hizmet etmek için oluşturulmaktadır. Etnik gruplar arasındaki toplumsal eşitliğin teşvik edilmesinin yanı sıra toplumsal uyumun güçlendirilmesine ve kültürel çeşitliliğin korunmasına katkı sağlamaktadır. Kamu politikalarının etnik, dini ve dilsel farklılık gözetmeksizin tüm toplulukları kapsayıcı şekilde düzenlenmesi, sadece sosyal olarak değil aynı zamanda ekonomik olarak da atılacak adımları desteklemektedir. Bu açıdan, kamusal reformların etnik çatışmaların çözümünde etkili bir araç olduğu vurgulanmaktadır.

Etnik olarak birbirine derin güvensizlik duyan toplumların düzenlenmesi ve istikrara kavuşması için iyi tasarlanmış adil uygulamalar yeterli değildir, idari yönetim ve yerel yönetimler, toplumsal eğitim, toplumsal katılım veya ekonomik eşitsizlikler, tek bir barış anlaşması ile düzeltilemez fakat iyi bir uygulama ile düzeltilebilir niteliktedir. Çünkü kültürel ayrışmanın olduğu çoğul toplumlar sağlam bir yönetim mekanizması ile ortak bir alanda tutulabilmektedir (Horowitz, 1985, s. 135). Burada Kuzey Makedonya Devleti'nin yukarıda değinilen eksiklikleri, anlaşmanın sürdürülebilirliğini olumsuz olarak etkilemektedir.

Anlaşma içeriğinde ele alınan düşmanlıkların durdurulması kısmında, 2001 yılının Temmuz ayında imzalanan bu anlaşmada, Arnavut olan silahlı grupların silahsızlandırılma süreci (disarmament) kapsamında kendi istekleri dahilinde dağıtılması öngörülmüştür. NATO'dan destek alınarak koşula dayanmayan açık uçlu bir anlaşma yapılmasının altı çizilmektedir (OÇA, 2001, madde 2.1.). Bu madde, etnik çatışmalarda uluslararası işbirliğini sağlama açısından önemlidir. NATO'nun barış elçisi olmasının yanı sıra Kuzey Makedonya'daki güvenliğin sağlanması ve Arnavutlar arasında yapılan ateşkesin sürdürülebilirliği bağlamında ele alınmaktadır. Silahsızlandırma süreci kolay bir süreç olmamaktadır, bu nedenle NATO'nun lojistik ve teknik desteği anlaşma maddesinin uygulanabilirliğini artırmaktadır. Etnik çatışmalar ile mücadele bağlamında olası çatışmaları durdurmak için ihtiyaç duyulan güvenlik güçlerinin eğitimi, donatımı ve güvenliğidir. NATO gibi uluslararası bir örgütün desteği, diğer kuruluşların da Kuzey Makedonya başta olmak üzere Balkanlara yardım faaliyetlerini teşvik eder niteliktedir. Kalıcı barışı tesis etmek amacıyla OÇA'nın uluslararası alanda değerlendirilmesi, verilen etnik çatışma dinamikleri ile mücadeleye önemli bir katkı sağlamaktadır. Bu noktada Horowitz'in kurumsal reform vurgusu (Horowitz, 1985, ss. 601-613), OÇA'nın geniş reform uygulamaları ile paralellik göstermektedir. Bunun yanı sıra Avrupa Birliği ve önemli büyükelçilikler, OÇA'nın uygulanmasında NATO kadar aktif değildir. OÇA'nın uygulanmasında yalnızca bilgi ve iletişim teknolojileri noktasında pasif arabuluculuk görevi görmektedirler (McEvoy, 2013, s.315).

OÇA'nın "2001 yılının sonuna kadar bir nüfus sayımı yapılacağı ve bu sayım sonucunda yeni belediye sınırlarının belirleneceği" maddesi, etnik temsiliyetin yeniden oluşturulması açısından önemli bir düzenleme olarak görülmektedir (OÇA, 2001, madde 3.2). Nüfus sayımının uluslararası standartlara uygun olarak şekillendirmiş, daha güvenilir bir demografik dağılımın oluşmasına katkı sağlamış ve etnik grupların yoğun olarak yaşadığı bölgelerde yerel yönetimlerin idari yetki alanlarını güçlendirme potansiyeli sunmuştur. Etnik temsiliyet bakımından şeffaf ve adil bir nüfus sayımının, sadece teorik düzeyde değil, saha uygulamaları açısından da önemli bir rol oynadığı görülmektedir. Nüfusun etnik dağılımına dayalı bir yönetim modelinin oluşturulması çabası, yerel yönetimlerin karar alma süreçlerinde daha kapsayıcı olmasını sağlamanın yanı sıra barış sürecine katılımı teşvik etmektedir. Bu bağlamda, yerel yönetimlerin daha aktif duruma gelmesi, etnik grupların kamusal hayatta daha adil temsil edilmesine zemin hazırlayabilmektedir.

Yerel yönetimlerin güçlendirilmesi, aynı zamanda yerel güvenlik birimlerinin daha işlevli hale getirilmesini zorunlu kılabilir. Bu açıdan, yerel polis teşkilatlarının teşvik edilmesi toplulukların güvenlik algısını yükselterek, etnik temelli gerilimlerin azaltılmasına katkıda bulunabilir. Ancak, yerel güvenlik güçlerinin etnik kimliklere dayalı bir şekilde örgütlenmesi riski göz ardı edilmemelidir, bu durum güvenlik sektöründe yeni ayrışmaların meydana gelmesine yol açma potansiyeli taşımaktadır. Bu nedenle, reformların yalnızca temsiliyet üzerinden ele almak yerine, uzun vadeli toplumsal entegrasyon[6] bakışıyla ele alınması gerekmektedir.

Ohrid Çerçeve Anlaşması'nın imzalanmasının üzerinden 24 yıl geçmesine rağmen, anlaşma maddeleri Kuzey Makedonya Devleti açısından günümüzde dahi önemli bir referans noktası olmaya devam eder niteliktedir. Etnik çeşitliliğe sahip devletler, Kuzey Makedonya örneğinde olduğu gibi, etnik gerilimleri yönetmek ve toplumsal uyumu güçlendirmek için OÇA gibi anlaşmaları referans almaları gerekebilir.

Anlaşmanın "Ayrımcılık yapmama ve yasalar önünde herkese eşit davranma" (OÇA, 2001, madde 4.1) ve "Kamu yönetimi dinamiklerindeki dengesizliklerin engellenmesi, yeterince temsil edilmeyen kesimlerin temsili için temsil edilmeyen topluluklardan üyelerin işe alınması" (OÇA, 2001, madde 4.2) gibi maddeleri, etnik çatışmaların önlenmesi açısından önemli bir rol oynamaktadır. Bu tür düzenlemeler, yalnızca yasal çerçevede kapsamında değil, aynı zamandasiyasal katılımın artırılması ve toplum içindeki güven inşası bağlamında da önem arz etmektedir.

[6] "Toplumsal entegrasyon, bireylerin veya grupların, toplumun genel yapısına uyum sağlaması ve ortak değerlere dayalı bir birlikteliğin oluşması sürecidir." Bkz. (Giddens , 2001, s.324)

Ancak, bu hükümlerin uygulanabilirliği ve uzun vadeli etkileri tartışmalıdır. Anlaşmanın teorik düzeyde sunduğu haklar ile pratikteki uygulamalar arasında kısmen farklılıklar incelenmektedir. Özellikle kamu yönetiminde temsil dengesinin sağlanması girişimleri, bazı kesimler tarafından siyasi bir araç olarak değerlendirilebilmekte ve etnik gruplar arasında yeni gerilimler yaratma potansiyeline sahip olabilmektedir. Bu nedenle OÇA'nın başarısı sadece içerdiği maddelere değil, aynı zamanda uygulama sürecindeki tarafsızlık, şeffaflık ve kapsayıcılığa bağlıdır.

OÇA'nın tarafları, "Makedonya nüfusunun birleşimini ve dağılımını genel olarak yansıtmayı" sağlamayı taahhüt etmektedirler (OÇA, 2001, madde 5.2). Bu açıdan, güvenlik sektöründe etnik dengenin sağlanması için yeni askerlerin AGİT ve ABD tarafından eğitilmesi gerektiği belirtilmiştir. Ayrıca, "Makedonya'da çoğunlukta olmayan toplulukların kamu idaresinde, orduda ve kamu işletmelerinde temsilini artırmak ve iş geliştirme için kamu finansmanına erişimlerini iyileştirmek" yönündeki (OÇA, 2001, madde 5.1) düzenleme, kamusal katılımın önünü açmak açısından önemli bir çerçeve sunmaktadır.

Bununla birlikte, OÇA'nın medya ve dil alanındaki düzenlemeleri, etnik toplulukların kamusal alandaki görünürlüğüne artırmayı amaçlamaktadır. Anlaşma, tarafların "Arnavut dili ve çok etnikli medya da dahil olmak üzere radyo, televizyon ve yazılı medyayı daha da güçlendirmek için medya projelerine yardımını artırma" yükümlülüğünü getirmekte ve bu doğrultuda iki farklı medya sisteminin oluşturulmasını ele almaktadır. Medyanın etnik çatışmaların yönetiminde ve toplumsal uzlaşıda önemli bir rol oynadığı göz önünde bulundurulduğunda, bu düzenleme özellikle azınlık topluluklarının kamusal alanda daha fazla temsil edilmesine katkı sağlayabilir. Horowitz'in de değindiği gibi, dil politikalarındaki düzenlemeler, siyasi temsiliyetin artırılması ve seçim sistemindeki reformlar, çatışma dinamiklerini olumlu olarak dönüştürme potansiyeline sahiptir (Horowitz, 1985, ss. 601-613).

Ancak, medyanın etnik kimlikler baz alınarak ayrıştırılmasının uzun vadede toplumsal bütünleşmeye ne ölçüde hizmet edeceği tartışmalıdır. Etnik gruplara yönelik farklı medya yapılarının oluşturulması, kültürel kimlikleri koruma amacı taşısa da, her topluluğun yalnızca kendi bakış açısında yayın yapmasına yol açabilir. Bu durum, toplum içindeki ortak kamusal alanı zayıflatmakla kalmayıp gruplar arasındaki ayrışmayı artırma riski de taşımaktadır. Bu nedenle, medya politikalarının yalnızca temsiliyet artırıcı yönü ile değil, aynı zamanda toplumsal entegrasyonu destekleyici yönü ile de değerlendirilmelidir.

Etnik çatışmalar, tarih boyunca toplumsal huzursuzluklara yol açan en önemli dinamiklerden biri olmuştur[7]. OÇA, bu tür çatışmaları önlemeye yönelik çabalardan yalnızca biri olarak ele alınabilmektedir. Ancak, etnik gerilimlerin yalnızca bir anlaşma yoluyla tamamen çözülebileceği varsayımı tartışmalıdır. Ancak, Balkanlar genelinde etnik çatışmalara yönelik çözümleri değerlendirmek, yalnızca Kuzey Makedonya'daki barış sürecini değil, aynı zamanda bölgedeki diğer Balkan devletlerinin istikrarını da olumlu yönde etkileyebilmektedir. Bu amaç için uluslararası, ekonomik, siyasi ve yerel düzeylerde desteklenmesi gerekmektedir. Çatışma çözüm süreçlerinin eksikliklerini gidermek ve sürdürülebilir barış ortamını tesis etmek için demografik yapı, eğitim düzeyi, toplumsal bilinç ve kolektif kimliklerin dikkate alınması üzerine yoğunlaşılması bir gereklilik olabilmektedir.

Tüm bunların yanı sıra etnik mirasın korunması ve toplumsal uyumun sağlanması, kolektif bilinç ve toplumsal çabalarla desteklenmelidir. Smith'in de vurguladığı gibi, kültürel çoğulculuk ancak "zorunlu kurumların temel sisteminde resmi bir çeşitlilik olduğunda" gerçek anlamda çoğulcu bir yapı olarak kabul edilebilir (Smith, 1965, ss. 82-88).

III.Güç Paylaşımı Mekanizmaları ve Ohrid Çerçeve Anlaşması'nın (OÇA) Etnik Çatışma Dinamiklerine Yanıtı

OÇA'nın temel amacı, etnik çatışmaları çözmek ve toplumdaki farklı etnik gruplar arasında istikrarlı bir denge sağlamaktır. Bu bağlamda, anlaşma çoğunlukta olmayan grupların siyasi temsiliyetini artırmayı, sembolik alanlarda ve dil kullanımında düzenlemeler yapmayı ve yerel yönetimlerde daha kapsayıcı bir yapıyı desteklemeyi hedeflemektedir. Her ne kadar OÇA'nın uygulama sürecinde yerel yönetimlerde yapısal sorunlar devam etse de bu anlaşmayı tamamen başarısız bir girişim olarak ele almak yanıltıcı olabilir (Blazhevskaja, 2016; Bajrami & Işeni, 2014, s. 217). Anlaşma, Kuzey Makedonya'daki etnik çeşitliliği baz alarak, toplumsal barışı güçlendirecek kurumsal reformlar öne sürmektedir. Horowitz'e (1985, s. 36) göre, toplumsal sistemler sıralı (ranked) ve sırasız (unranked) olarak ayrılmaktadır.

[7] Tarihsel olarak etnik temelli çatışmalara örnek olarak Ruanda Soykırımı (1994), Bosna Savaşı (1992-1995), Lübnan İç Savaşı (1975-1990) ve Darfur Krizi (2003-2008) örnek verilebilir. Etnik çatışmaların nedenleri ve toplumsal etkileri için bkz. (Horowitz, 1985)

Sıralı sistemlerde, toplumsal eşitsizlikler belirli gruplar tarafından kabul edilmekte ve bu hiyerarşik yapı kurallar ve davranış normları ile güçlendirilmektedir. Ancak, sırasız sistemlerde toplumsal gruplar arasındaki statü farklılıkları sürekli olarak tartışmaya açık bir alan meydana getirmekte ve bu durum belirsizliği artırmaktadır.

OÇA, sırasız bir sistemden sıralı bir sisteme geçişi kolaylaştırmayı hedefleyen güç paylaşım mekanizmalarını devreye sokmuştur. Bu açıdan, Arnavut topluluğunun dil haklarının artırılması ve yerel yönetimlerde daha fazla söz sahibi olması toplumsal belirsizliği azaltmayı ve etnik gerilimleri kontrol altına almayı amaçlamaktadır. Ancak, bu mekanizmaların uzun zaman sürdürülebilirliği ve farklı etnik gruplar arasındaki toplumsal ahengi nasıl etkilediği konusunda daha fazla inceleme yapılması gerekmektedir.

OÇA, Kuzey Makedonya Devleti'nin etnik politikalarını ve azınlık haklarına yaklaşımını geliştirmeyi amaçlayan en kritik düzenlemelerden biri olmuştur. Anlaşma, sadece azınlık haklarını genişletmekle kalmamış, ayrıca toplumun bilinç ve duyarlılığının yükselmesine de katkı sağlamıştır. Bu değişimlerin en somut örneklerinden biri OÇA sonrası dönemde Kuzey Makedonya Anayasası'nda yapılan reformlarda bulunabilmektedir.

Anayasanın 7. maddesinde yapılan değişiklikle birlikte, Makedoncanın yanı sıra, nüfusun en az %20'sini oluşturan toplulukların dillerinin de resmî statü kazanması sağlanmaktadır. Bu açıdan, özellikle Arnavutça dilinin korunması bunun yanı sıra hukuk alanında da desteklenmesi hedeflenmiştir (OÇA, 2001, madde 7). Dil politikalarında oluşturulan bu düzenlemeler, yalnızca ulusal düzeyde değil yerel yönetimler bağlamında da önemli bir etken olmaktadır. %20 sınırı sayesinde, belirli topluluklar kendi dillerini ve kültürel kimliklerini koruma hakkına sahip olmuş ve yerel yönetimlerde karar alma süreçlerine daha aktif katılım sağlamıştır. Dilsel çeşitliliğin kamusal alanda tanınması, etnik gruplar arasındaki etkileşimi artırarak toplumsal uyumun güçlenmesine katkı sağlayabilmektedir. Bununla birlikte, bu tür düzenlemelerin etnik kimlikler üzerindeki etkisi çift yönlü olabilmektedir. Horowitz'e (1985, s. 55) göre, dil aidiyeti etnik kimliğin oluşumunda temel bir rol oynar ve bir grubun toplumsal statüsünü güçlendirebilir. Ancak, dil haklarının genişletilmesi, farklı etnik gruplar arasındaki ayrılıkçı hareketleri tetikleyerek toplumsal bütünleşmeyi de zorlaştırabilir (Horowitz, 1985, s. 73).

Anayasal düzenlemelerin hukuksal boyutlarının detaylı analizi hukukçuların uzmanlık alanına girerken, bu çalışmanın temel amacı, söz konusu düzenlemeleri siyasi ve toplumsal dinamikler çerçevesinde değerlendirmektir.

Etnik çatışmaların çözümüne yönelik somut adımlar atılması, sürdürülebilir barışın sağlanması açısından önemlidir. Ancak, etnik kimliklerin kaçınılmaz olarak alt düzeye yerleştirildiğini varsayan yaklaşımlar, çatışmanın doğasını anlamayı zorlaştırmala kalmayıp etnik gerilimleri çözmeye yönelik çalışmalardaki farklılıkları analiz etmeyi de zorlaştırmaktadır (Horowitz, 2000, s. 15). Bu nedenle, etnik çatışmalara yönelik analizlerin toplumsal grupların dinamik yapısını dikkate alan geniş bir bakış açısından ele alınması gerekmektedir.

Kuzey Makedonya başta olmak üzere, Balkanlar genelinde OÇA'nın imzalanması ve ardından yapılan anayasal değişiklikler, anlaşmanın uygulanabilirliği ve içeriği açısından farklı gruplar arasında eleştirilere maruz kalmıştır. Arnavut tarafı, OÇA maddelerinin yasal statü kazanması zorunluluğuna vurgu yaparken, Kuzey Makedonya iç hukukundaki statüsü hala tartışmalı bir konu olarak ele alınmaktadır. Bazı görüşlere göre, OÇA iç hukukta yeterli yasal dayanağa sahip olmayan bir metin olarak değerlendirilirken, diğer kesimler hukuki uygulamalardaki eksikliklerin anlaşmanın etkisini sınırladığını öne sürmektedir (Schulz ve Sörensen, 2020, ss. 79-108).

Buradan yola çıkarak OÇA toplumsal sistemi değiştirmiştir demek mümkündür, fakat siyasi sistemi toplumsal sistem kadar değiştirememiştir. Parlamento yapısına bakıldığında, 120 sandalyenin 85'inin çoğunluk sistemi esasına göre belirlendiği görülmektedir. Sonuç olarak, bu durum siyasi rekabeti azaltmak yerine, daha da artıran bir durum olarak ele alınabilmektedir. Bunun yanı sıra, yerel yönetimlere verilen yetkilerin dengesiz dağılımı, etnik çatışmaları derinleştirme tehlikesi taşımaktadır. Bu durum, merkezi hükümet ile yerel yönetimler arasındaki güç dengelerini etkileyerek, özellikle etnik Arnavut nüfusun, başkent ve Roman toplulukları ile arasındaki sosyo-politik uçurumun belirginleşmesine neden olmuştur (Schulz ve Sörensen, 2020, ss. 90-100).

Bu bağlamda, kamuoyunun barış sürecine ilişkin beklentileri büyük ölçüde OÇA'ya odaklanmaktadır. Ancak, anlaşmanın uygulanma sürecinde karşılaşılan yapısal sorunlar, hayal kırıklığı yaşayan toplulukların beklentilerinin karşılanamamasıyla birleşerek toplumda derin bir umutsuzluğa yol açmıştır. Anlaşma, şiddetin ve iç siyasi anlaşmazlıkların çözülmesi amacıyla imzalanırsa dahi, bazı maddelerin toplumsal birlikteliği zorlaştırması ve etnik grupların arasındaki ayrışmaların artırılması eleştirileri, anlaşmanın temel amacı ile zıtlık göstermektedir. Daha önceden değinilen hayal kırıklıkları, siyasi gerilimlerin yükselmesine neden olmuştur. ekonomik sorunlar ve siyasi kutuplaşmalar da göz önünde bulundurulduğunda, OÇA'nın barış sürecine olan desteği halk tarafından sorgulanmaya başlanmıştır.

Sosyal Demokratlar Birliği Partisi'nin (SDSM) eski lideri Branko Crvenkovski, 23 Aralık 2012'de parlamento önünde yaptığı konuşmada hükümetin bütçe teklifini eleştirerek, "Sivil itaatsizlik çağırısı yapıyoruz... Makedonya'da bir halk ayaklanması yaşanacak" ifadelerini kullanmıştır (Jazeera, 2012). Bu açıklama, OÇA sonrası halkın siyasi yönetime duyduğu toplumsal hoşnutsuzluğun ve güven kaybının belli bir göstergesi olarak ele alınabilmektedir.

OÇA sonrasında Kuzey Makedonya toplumunun ve siyasi durumunun incelenmesi, anlaşmanın hangi yönlerinin daha etkili ve uygulanabilir olduğunun belirlenmesine katkı sağlamaktadır. Bu amaçla doğrultusunda yapılan bir anket çalışması, anlaşmanın başarısız yönerlini de ele alarak geniş çaplı bir analiz sunmaktadır.

Dalkılıç tarafından düzenlenen ve Kuzey Makedonya'da Müslümanların en çok ayrımcılığa uğradığı alanları belirlemeye yönelik yapılan bir anket çalışması, ankete katılan 1.469 kişiden elde edilen verilerle OÇA sonrası durumu analiz etmektedir. Ankete göre, katılımcıların 949'u (%64,6), etnik ayrımcılığın en çok belediyelerde yaşandığını ve bu ayrımcılığın %36,8 oranında erkekler arasında daha yoğun olduğunu belirtilmiştir. Heterojen bir yapıya sahip olan Kuzey Makedonya'da, siyaseten yaşanan ayrışmaların olması da kaçınılmazdır. Katılımcıların 1.005'i (%68,4), siyaset alanında Müslümanlara yönelik ayrımcılık yapıldığını ifade ederken, bu grubun %39,6'sını erkekler oluşturmaktadır. Bu ankete katılanların çoğunluğunun Arnavut kökenli olduğu göz önüne alındığında, bu sonuçlar şaşırtıcı değildir. Makedonlar ve Arnavutlar arasındaki etnik rekabet, Kuzey Makedonya siyasetini şekillendiren en güçlü dinamiklerden biridir. Ayrıca, ankete katılan 979 kişi (%66,7), eğitim alanında etnik ayrımcılık yapıldığını düşünmektedir. Özellikle kendi ana dilinde eğitim alamayan ya da Makedonların sahip olduğu eğitim şartlarına erişemeyen Müslümanların bu sonucu ortaya çıkardığı söylenebilir. Son olarak, dinî alanlar çatışmanın merkezi olarak görülmektedir; katılımcıların 830'u (%56,5), dinî konularda çatışmaların varlığını ileri sürmektedir (2017, ss. 97-128).

OÇA sonrasında, güç paylaşımı ilkesi azınlık hakları bağlamında daha belirgin bir şekilde tartışılmıştır. Anlaşmanın getirdiği yeni bakış açısı, siyasi ve idari yetkilerin etnik temsiliyeti gözeterek şekillendirilmesinde önemli bir rol oynamış ve Arnavutların siyasi alandaki etkinliğinin artırılmasını amaçlayan reform süreçleri teşvik edilmiştir. Bu bağlamda, Arnavutların temsil haklarının genişletilmesi yönünde ki adımlar, siyasi katılımın teşviki yanında, kurumsal yapılanmanın da yeniden şekillendirilmesini sağlamıştır.

Polis teşkilatında güç paylaşımı tüm bunlara iyi bir örnektir, 2004 yılına kadar ülkenin etnik yapısını daha iyi yansıtacak bir güvenlik gücü düzenlemesi üzerinde bir mütabakata varılmıştır. Bu süreçte, ABD, AB ve AGİT (Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı) gibi uluslararası aktörler önemli bir rol oynamış ve düzenlemelerin hayata geçirilmesini desteklemiştir (Brunnbauer, 2002, ss. 2-20). Özellikle azınlıkların yoğun olarak yaşadığı bölgelerde, kendi etnik kökenlerinden kişilerin güvenlik birimlerinde görevlendirilmesi, güç paylaşımını dengeleme ve azınlık topluluklarının pozitif algısını artırma amacı taşımaktadır.

Güç paylaşım mekanizmalarının uzun süreli etkilerinin bütünleşmeye katkıları hala tartışmalı bir konu olarak değerlendirilmektedir. OÇA, iki dillilik politikasını hayata geçirerek, etnik gruplar arasındaki temsilin kurumsal düzeyde güçlendirilmesi amaçlamıştır. Bu açıdan, Arnavut dili belirli şartlar altında resmi dil statüsü kazanmış ve böylelikle etnik toplulukların devlet ile olan etkileşimini daha güçlü temellere oturtma amacı güdülmüştür (Dalkılıç, 2017, s. 121).

Dil politikalarının yanında, yerel yönetimlerin daha güçlü hale getirilmesi ve belediyeçilik anlayışının sağlanması, yerel toplulukların kendi bölgelerinde daha özerk olmalarına yönelik bir güç paylaşımı modeli olarak öne çıkmıştır (Petroska-Beska ve Najcevska, 2004, ss. 1-12). Modelin temel hedeflerinden bazıları yerel düzeydeki huzursuzlukları en aza indirmek ve etnik topluluklar arasındaki dengeyi sürdürülebilir bir yapı haline kavuşturmadır. Ancak, Arnavutçanın kamu kurumlarındaki etkinliğinin artırılması ve resmî dil olarak tanınması, Makedonların milliyetçi söylemlerinin yükselişle paralel bir gelişme gösterebilmektedir. Etnik kimlik temelli söylemlerin sertleşmesi, taraflar arasındaki toplumsal kutuplaşmayı artırırken, OÇA'nın uygulanabilirliğini de giderek zorlaştırmıştır. Bu bağlamda, dil politikaları veya yerel yönetim reformları, bir taraftan toplumsal barış sürecine katkı sağlayacak mekanizmalarken diğer taraftan etnik gruplar arasındaki gerilimleri derinleştirebilecek etkenler de olabilmektedir.

2004 yılında, belediye sınırları etnik yapı göz önünde bulundurularak yeniden düzenlenmiştir. Ancak, OÇA'nın etnik sorunları bölgesel bir perspektiften ele almasını yasaklayan maddesi (OÇA, 2001, madde 1) ile bu düzenleme arasında çelişkiler dikkat çekmektedir. Bu durum, OÇA'nın uygulanabilirliği ve tutarlılığı üzerine tartışmaları beraberinde getirmektedir çünkü belediye sınırlarının yeniden çizilmesi ülke yapısındaki ayrışmaları derinleştirme riski taşımaktadır. Bu sebeple, OÇA'nın barış sürecine katkısını ve etnik topluluklar arasındaki güç dengesini hangi yönde etkilediği konusunda daha fazla akademik analiz gerekliliği göze çarpmaktadır.

Bunun yanı sıra, kilise statüsü ve yerel yönetimlere ilişkin alınması gereken hükümler de önem teşkil etmektedir. Etnik konuların ele alınması amacıyla bir komisyon kurulmasının ertelenmesi, sorunların devam etmesine ve yerel yönetim yasalarındaki istikrarsızlıkların, Arnavut siyasetçiler tarafından parlamentoya yönelik eleştirilerin artmasına neden olmaktadır (Brunnbauer, 2002, s.17). Yerel yönetimlerdeki eksiklikler ve çatışmaların devam etmesine rağmen yapılan bir araştırma, özellikle 1998-2008 yılları arasında parlamento ve kamu hizmetlerine duyulan güvenin, özellikle Arnavutlar açısından artış gösterdiğini ortaya koymaktadır. Sonuç olarak, bu durum OÇA'nın Arnavutlar için hedeflenen amacın bir kısmını gerçekleştirdiğini göstermektedir (Aleksavska, 2015, s. 73).

Sonuç olarak, OÇA Kuzey Makedonya'daki etnik gerilimleri en aza indirmeyi ve toplumsal barışı sağlamayı hedefleyen önemli bir güç paylaşımı mekanizması olarak değerlendirilmiştir. Ancak, anlaşmanın uygulanma kısmı ele alındığında, özellikle yerel yönetimler, dil politikaları ve etnik temsiliyet gibi alanlarda çeşitli engellerle karşılaşmıştır. İki dillilik politikaları, belediye sınırlarının yeniden düzenlenmesi ve polis teşkilatındaki reformlar, bir taraftan ilgili kesimler arasındaki güveni artırma amacı taşırken, diğer taraftan etnik gruplar arasındaki kutuplaşmayı ve siyasi rekabeti de tetikleyici bir unsur olmuştur.

OÇA'nın getirdiği düzenlemelere bakılınca, güç paylaşımını kurumsallaştırma ve azınlık haklarını genişletme bakımından önemli bir çerçeve sunmuştur, ancak uygulama sürecinde ortaya çıkan yapısal eksiklikler, etnik gruplar arasındaki gerilimi tamamen bitirmeye yetmemiştir.

Bu açıdan, OÇA'nın uyguladığı reformların, toplumsal uyumu ve siyasi istikrarı ne denli desteklediği hala tartışmalıdır. Kağıt üzerinde meydana getirilen maddeler, sahada uygulanmadığı zaman, etnik gerilimlerin devam etmesi kaçınılmaz bir durumdur. OÇA gibi anlaşmaların sadece hukuksal bir metin olarak kalmaması, toplumsal konsensüs, siyasi irade ve kapsayıcı yönetim mekanizmalarıyla teşvik edilmelidir. Kuzey Makedonya'daki etnik barış sürecinin istikrarı, yalnızca OÇA'nın maddeleri ile sınırlı değil aynı zamanda taraflar arasındaki uluslararası desteğin ve güven inşası'nın devamlılığına bağlıdır.

Sonuç

13 Ağustos 2001'de imzalanan Ohrid Çerçeve Anlaşması, Kuzey Makedonya'daki siyasi eşitliği sağlamayı ve gruplar arasındaki çatışmaları azaltmayı amaçlayan önemli bir hukuki çerçeve sunmaktadır. Anlaşma, özellikle Arnavutların kültürel ve siyasi haklarını genişletmiş; bunun yanı sıra azınlık dillerinin resmi statü kazanmasına katkı sağlamıştır.

Ancak, OÇA'nın başarı düzeyi, uygulama süreçleriyle doğrudan ilişkilidir. Anlaşma, teorik açıdan kapsayıcı bir çözüm arayışı sunsa da, pratikte karşılaşılan zorluklar, Kuzey Makedonya'daki etnik gerilimlerin tamamen ortadan kalkmasını engellemiştir.

OÇA'nın uygulanabilirliği değerlendirildiğinde, anlaşmada sağlanan hakların etkin bir şekilde uygulanabilmesi için toplumsal uzlaşının sağlanması büyük önem taşımaktadır. Bu noktada, yöneticilerin anlaşma maddelerine yönelik tutumu, uygulamanın başarısını etkilemektedir. Arnavutlar ve Makedonlar başta olmak üzere, hakların eşit olarak uygulanması gerektiği açık olsa da, çoğunluğun temsilinin önceliklendirilmesi, bazen azınlık haklarının korunması ile çelişmekte ve bu durum etnik çatışmaların çözümünü daha kırılgan hale getirmektedir. Bu bağlamda, yerel yönetim politikalarının güçlendirilmesi, bu tür anlaşmaların sürdürülebilirliğine katkıda bulunabilmektedir. Bu açıdan, Donald Horowitz'in Etnik Çatışma Teorisi, OÇA'nın analizine önemli bir perspektif sunmaktadır. Horowitz, etnik bölünmelerin aşılmasında güç paylaşımının kritik bir rol oynadığını savunmaktadır. Ancak, OÇA örneğinde de görüldüğü gibi, kağıt üzerinde kalan düzenlemeler barışın sağlanması için tek başına yeterli olmamaktadır.

Sonuç olarak, OÇA'nın tamamen başarılı ya da tamamen başarısız olduğu söylenememektedir. Anlaşma, etnik gruplar arasındaki çatışma dinamiklerini düzenlemeye yönelik önemli bir çerçeve sunmaktadır. Uygulamadaki eksiklikler nedeniyle, amaçlanan seviyede toplumsal bütünleşme ve barış sağlanmasa da, gelecekte bu tür anlaşmaların daha uzun süre sürdürülebilmesi için sadece hukuki reformalara değil, uygulama mekanizmalarına yönelik reformların da geliştirilmesine odaklanılmalıdır.

KAYNAKÇA

Akman, H. (2006). Paylaşılamayan Balkanlar. İstanbul: IQ Kültür Sanat Yayıncılık.
Al Jazeera. (2012). Macedonia Budget Sparks Clashes.

Aleksovska, Marija (2015). Trust in Changing Institutions: The Ohrid Framework Agreement and Institutional Trust in Macedonia. *East European Quarterly*, 43 (1) : 55-84.

Bağcı, H. (1998) , Güvenlik Politikaları ve Risk Analizi Çerçevesinde Balkanlar, (Ankara: Dış Politika Enstitüsü), s. 75.

Bahadır, G. (2002). Batı'dan Doğu'ya Uzanan Çizgide Balkanlar ve Türkler. Konya: Çizgi Kitabevi Yayınları. s.144.

Bajrami, Demush ve Arburim Iseni (2014). The Challenge of (Non) Implementation of the Ohrid Framework Agreement in The Republic of Macedonia. *European Scientific Journal*, 10 (10), pp. 203-218.

Blazhevaska, Irina Cudoska (2016). Faculty of Political Science and Diplomacy, FON-University, Skopje, Macedonia.

Brunnbauer, Ulf (2002). The Implementation of the Ohrid Agreement. *Journal on Ethnopolitics and Minority Issues in Europe (JEMIE)*, Centre for the Study of Balkan Societies and Cultures (CSBC) University of Graz, 1.

Dalkılıç, M. (2017). Ohri Çerçeve Anlaşması Sonrası Makedonya'da Etnik Ayrımcılık ve Kalıcı Barışın Tesisinde Türkiye'nin Rolü. *Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 6(12), 97-128.

Emin, Emin. Kuzey Makedonya'nın Nüfus Sayımı Sınavı. İNSAMER Analiz. 09.09.2021.

Furnivall, J. S. (1948). *Colonial Policy and Practice*. London: Cambridge University Press. ss.303-312.

Fukuyama, F. (2004). *State-building: Governance and world order in the 21st century*. Cornell University Press.

Giddens, A. (2001). *Sociology (4th ed.)*. Polity Press.

Hegel, G. W. F. (1807). *Phenomenology of Spirit*.

Horowitz, D. L. (2000). *Ethnic groups in conflict (2nd ed.)*. Berkeley and Los Angeles: University of California Press.

Horowitz, Donald L. (1985). *Ethnic Groups in Conflict*. Berkeley: University of California Press.

Horowitz, Donald L. (2001). *The Deadly Ethnic Riot*. Berkeley: University of California Press.

Kant, I. (1781). *Critique of Pure Reason*.

Kuzey Makedonya'nın nüfusu açıklandı. (2022, Mart 30). TRT Haber. <https://www.trthaber.com/haber/dunya/kuzey-makedonyanin-nufusu-aciklandi-668306.html>

Mandacı, N. (2008). *Makedonya Cumhuriyeti'nde Arnavut Makedon Etnik Çatışması ve Ohri Süreci*, (Yayınlanmamış Doktora Tezi), Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

Mappes-Niediek, N. (2001). Warum die Kosovo-Mission gescheitert ist. *Blätter für deutsche und internationale Politik*, 46(447-455), 446.

McEvoy, J., & O'Leary, B. (2013). *Power Sharing in Deeply Divided Places*. University of Pennsylvania Press.

Nimetz, M. (2020). The Macedonian "name" dispute: the Macedonian Question—resolved?. *Nationalities Papers*, 48(2), 205-214.

Petroska-Beska, V., & Najčevska, M. (2004). *Macedonia: Understanding History, Preventing Future Conflict*. Purdue University: United States Institute of Peace.

Popova, K., Hajdinjak, M. (2006). Forced ethnic migrations on the Balkans: consequences and rebuilding of societies, *International Centre for Minority Studies and Intercultural Relations*.

Rahman, R. (2012). *Makedonya'da Türk Azınlık ve Makedonya-Türkiye ilişkileri*. Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı.

Schulz, M., & Sörensen, J. S. (2020). Peace Treaty Tensions: The Relationship between Content and Implementation of Negotiated Agreements in Former Yugoslavia. *Journal of Balkan and Black Sea Studies*, 4.

Schmitt, C. (1976) *The Concept of the Political* (G. D. Schwab, trans). New Brunswick, NJ: Rutgers University Press.

Smith, M. G. (1965). *The Plural Society in the British West Indies*. Berkeley and Los Angeles: University of California Press.

United Nations. (2001). *Ohrid Framework Agreement*. Erişim Tarihi: Mayıs 10, 2024, <https://peacemaker.un.org/>.

Zahariadis, Nikolas (2003). External Interventions and Domestic Ethnic Conflict in Yugoslav Macedonia. *Political Science Quarterly*, 118 (2), 259-279.

Book Review - Kitap İncelemesi

 Mawahib Khalil M. Hassan
University of Khartoum

**REFUGEE STATUS IN ISLAM: CONCEPTS OF PROTECTION IN
ISLAMIC TRADITION AND INTERNATIONAL LAW**

**ARAFAT MADI SHOUKRI,
I.B.TAURIS & CO LTD, LONDON. 2011, 183 PP
ISBN 978 1 84885 390 4.**

Received/Geliş Tarihi

10 February 2025

Accepted/Kabul Tarihi

26 March 2025

Publication/Yayın Tarihi

30 April 2025

Corresponding

Author/Sorumlu Yazar

Mawahib Khalil M. Hassan
mawahibkhalil@gmail.com

Cite this article

Hassan, M. K. M. (2025). [Review of the book Refugee status in Islam: Concepts of protection in Islamic tradition and international law, by A. M. Shoukri]. Journal of International Relations and Political Science Studies, 13, 47-50.

Content of this journal is licensed under a Creative Commons Attribution-Noncommercial 4.0 International License.

Refugee issues are not a modern phenomenon in human societies. For thousands of years, people have been forced to leave their homes or homelands for various reasons, seeking safety elsewhere. In the present era, wars, armed conflicts, and natural disasters have significantly increased the number of refugees, making asylum one of the most pressing global issues. Notably, most refugees worldwide are Muslims. However, Arab and Islamic countries face numerous challenges in addressing the refugee issue (p. 1).

This book aims to compare Islamic traditions with the 1951 Refugee Convention to highlight their similarities and differences. In pursuit of this goal, it seeks to clarify the stance of Islamic traditions on refugees and examine the fundamental principles and rules that define the concept of a refugee, along with the rights and responsibilities of both refugees and host countries. Adopting a historical approach, the book explores the concept of asylum across 15 centuries. It is worth noting that in Arab history, particularly during the pre-Islamic era (Jahiliyyah).

Refugee Status in Islam: Concepts of Protection in Islamic Tradition and International Law, this book is part of the International Library of Migration Studies series. is a publication based on the author's doctoral dissertation, completed in 2007 at the School of African and Oriental Studies (SOAS), University of London. Translated into Turkish by the Migration Studies Foundation in Ankara, Turkey, in September 2024.

The book is structured into four chapters. Chapter 1 exploring *jiwār* (protection) during the *Jāhiliyya* (pre-Islamic) period. Drawing on historical sources like poetry, biographies, and tribal genealogies, *jiwār* is defined as an agreement where one party *mustajīr* requests protection, and the other *mujīr* grants it (p.19). In pre-Islamic Arabia, *jiwār* was a vital social institution, obligating tribes to protect those seeking refuge, even at the risk of conflict or material loss. Seeking *jiwār* was neither shameful nor uncommon, driven by factors like environmental hardship, tribal persecution, or property disputes.

Though unwritten, *jiwār* agreements were binding, with both parties aware of their roles. Customary laws dictated these responsibilities, and violations damaged tribal honor and reputations. Tribes believed neglecting *jiwār* invited divine punishment and could spark inter-tribal wars. *Jiwār* symbolized honor and strength, often celebrated in Arabic poetry, which preserved tribal traditions and news. Fulfilling *jiwār* fully providing absolute protection demonstrated a tribe's power and integrity, reinforcing its social standing. Thus, *jiwār* was not merely a practical arrangement but a reflection of tribal values and prestige in pre-Islamic Arabia.

The period following *Jahiliyyah* marked the spread of Islam in Mecca, bringing significant transformations to social life, including the concept of neighborhoods. Chapter 2, therefore, explores the evolution of *jiwār* after the advent of Islam in Mecca and its development during the establishment of the Islamic state in Medina. During this period, *jiwār* continued in the same manner as it had during *Jāhiliyya*, retaining its core meaning of providing protection to those seeking protection and ensuring that they were not harmed under any circumstances. one of the most significant reasons Muslims sought *jiwār* from other tribes was the injustice and oppression they faced due to their belief in Islam, which contradicted the idolatrous ideology of *Jāhiliyya* society.

Among the key aspects emphasized in chapter 2, is the migration of Muslims to Abyssinia and the protection granted to them by the Abyssinian king, who refused to hand them over to the leaders of Quraysh when demanded (p.28).

The discussion of this incident demonstrates that the concept of *jiwār* retained its significance during *Jāhiliyya*. However, after the spread of Islam, it acquired a religious dimension, as Muslims began granting the right of *jiwār* to non-Muslims and vice versa.

After the establishment of the Islamic state, the need arose to legitimize *jiwār* and establish rules and regulations governing it. Consequently, new concepts of neighborliness emerged, which are explored in Chapter 3. Among the most prominent concepts discussed are: *Muhājir*, *Mustā'min*, and *dhimmīs*. These terms are applied to individuals seeking protection, and they are distinguished based on several criteria, including the reason for seeking safety, duration of residence, religion, and state of origin whether it is classified as *Dār al-Ḥarb* or *Dār al-Islām*. According to Islamic tradition during that period, *mustā'min* is defined as a non-Muslim individual who enters the Islamic state seeking protection, with their residence being temporary and ending once the reason for seeking protection ceases. On the other hand, *Dhimmīs* is a non-Muslim individual who resides permanently within the territories of the Islamic state, enjoying the rights of citizenship while being obligated to fulfill certain duties, the most notable of which is the payment of *jizya* (a tax levied on non-Muslims). Meanwhile, *Muhājir* is defined as a Muslim individual who migrates from a non-Muslim territory to reside in *Dār al-Islām*. The author of the book points out that, after reviewing these three terms, the concept of *mustā'min* closely resembles the modern concept of a refugee (p.85).

After discussing the concept of *jiwār* during *Jāhiliyya* and the period following the establishment of the Islamic state, the author highlights its similarities to contemporary issues of refugee protection. Consequently, Chapter 4 examines the Geneva Convention and the 1967 Protocol, comparing their provisions with Islamic traditions.

In Islamic tradition, the term *musta'min* closely aligns with the concept of a refugee. Both frameworks agree that refugees are individuals fleeing their homeland for safety, though Islamic tradition broadens the criteria beyond the Convention's focus on persecution. Shared principles include non-discrimination, property rights, freedom of movement, and religious freedom. Islamic law guarantees non-Muslims the right to practice their faith without hindrance, exempting them from obligations conflicting with their beliefs. Similarly, the Convention ensures religious freedom without discrimination. While differences exist in the scope of asylum criteria, both systems demonstrate significant alignment in their humanitarian values, particularly in protecting refugees' rights and dignity.

However, while the Geneva Convention and Islamic tradition have much in common, there are some differences, particularly regarding crimes and punishments. For example, in Islamic tradition, the contract of the *jiwār* can be terminated if the refugee commits a major crime, such as murder (there are different opinions among Islamic scholars on this issue). In contrast, the 1951 Convention does not provide for the revocation of refugee status in the event of a crime.

When evaluating the strengths and weaknesses of this study, the author first references UN Secretary-General António Guterres' remark that "the majority of refugees worldwide are Muslim" (p. 1) and points out that only 35 out of 57 member states of the Organization of Islamic Cooperation have ratified both the 1951 Geneva Convention and its 1967 Protocol (p. 2). While these points underscore the study's contemporary relevance, the analysis could have been strengthened by incorporating a comparison between the Islamic tradition of *jiwār* and the legal frameworks for refugees in Muslim-majority countries beyond just contrasting *jiwār* with the Geneva Convention.

The study provides a thorough theoretical and historical examination of *jiwār* but overlooks important contemporary applications. Notably absent are practical examples demonstrating how modern Islamic nations implement *jiwār* concepts in their refugee policies. Furthermore, the analysis fails to address the significant challenges Muslim countries encounter when applying *jiwār* principles, including political constraints and economic pressures that complicate protection obligations.

Despite these shortcomings, the study makes groundbreaking contributions. One of its most significant strengths lies in its focus on the issue of refugees, a topic of immense local and global importance. The study is groundbreaking in its exploration of refugee-related concepts within Islamic tradition and their alignment with, and divergence from, the Geneva Convention. It is the first to provide a detailed analysis of terms such as *Muhājir*, *Musta'min*, *Dhimmi*, and *Mustajir*, which are central to the concept of seeking protection, while also examining the distinctions between them. Additionally, the study offers a comprehensive account of how pre-Islamic and post-Islamic Arab societies addressed these issues and how the concept of asylum is reflected in Qur'anic texts. Furthermore, it elucidates how Muslims dealt with *jiwār* in two distinct contexts: first, when they were oppressed and in need of protection, and second, when they established an Islamic state in Medina and became the ones granting *jiwār* to non-Muslims.

Book Review - Kitap İncelemesi

**TACİKİSTAN'IN DOĞUMU:
ULUSAL KİMLİK VE CUMHURİYETİN KÖKENLERİ**

**PAUL BERGNE,
I.B. TAURIS AND CO LTD, LONDON, 2009,
207 PP, İKİNCİ BASKI,
ISBN 978-1-84511-283-7.**

Tacikistan; Orta Asya Türk cumhuriyetleri arasında önemli yere sahip bir ülkedir. Kökeni ve dilinin kaynağı konusunda farklı görüşler yer almaktadır. Devrim sonrasında Sovyetleştirme politikasının etkisi ve siyasi haritanın yeniden oluşturulması sürecinde çeşitli bölünmeler yaşadığı söylenebilir. Önceleri Türkistan Özerk Sovyet Sosyalist Cumhuriyeti adı altında yönetilmiş ve 1929 yılında Tacikistan Özerk Sosyalist Cumhuriyeti olarak bir statü kazanmıştır. Gerek coğrafyası gerek tarihi özellikleri ile çeşitli alanlardaki araştırmacıların dikkatini çekmektedir. Bu araştırmacılarından biri de Paul Bergne olmuştur.

Paul Bergne; 1937'de doğmuş ve Cambridge'de Ekonomi ve Arkeoloji eğitimi almıştır. Yüksek lisansını Fars Dili ve Edebiyatı üzerine yapan Bergne; İngiliz Gizli Servisi'nde uzun yıllar hizmet verdikten sonra ilk İngiliz diplomat olarak Özbekistan'da ve Tacikistan'da görev yapmıştır. 2007 yılında vefat eden yazarın aynı yıl basılmış tek kitabı ve çalışmaya konu olan bu eseri; yazarın hayatının bir döneminde yaşadığı Tacikistan'ın ulusal kimliğinin şekillenme sürecini tarihsel ve siyasal bağlamda ele almaktadır. Kitap Giriş, on iki bölüm ve Sonuç kısmından oluşmaktadır.

ID Tuğba Karaarslan
İzmir Kavram Vocational
High School

Received/Geliş Tarihi

30 January 2025

Accepted/Kabul Tarihi

16 March 2025

Publication/Yayın Tarihi

30 April 2025

Corresponding

Author/Sorumlu Yazar

Tuğba Karaarslan

karaarslantugba@hotmail.com

Cite this article

Karaarslan, T. (2025). [Review of the book Tacikistan'ın doğumu: Ulusal kimlik ve cumhuriyetin kökenleri, by P. Bergne]. Journal of International Relations and Political Science Studies, 13, 51-56.

Content of this journal is licensed under a Creative Commons Attribution-Noncommercial 4.0 International License.

Özbekistan Sovyet Sosyalist Cumhuriyet'ine bağlı Tacikistan Özerk Sovyet Sosyalist Cumhuriyet'in Tacikistan Sovyet Sosyalist Cumhuriyet'ine dönüştürüldüğü gün olan 16 Ekim 1929 tarihi ile ilgili halkın sevinçlerinin betimlendiği gerçek bir olayla 'Giriş' bölümü başlamıştır. Ayrıca bu bölümde Paul Bergne'in bu eseri yazma amacının Bolşevik Devriminden önce etnik olarak siyasi bir birim şeklinde tanımlanmayan Tacikistan'ın 1924'te Özbek Sovyet Sosyalist Cumhuriyet'i içinde özerk bir cumhuriyet olma ve 1929'da tam bir cumhuriyet statüsünü kazanma sürecini anlatmak olduğu öğrenilmektedir. Bergner; eserinde Tacikistan'da yaşanan siyasi gelişmelerin yanı sıra Tacik halkının gerek sosyal gerek kültürel anlamda geçireceği değişim ve dönüşümleri aynı zamanda da Taciklerin ulusal kimliklerine kavuşmalarından söz etmektedir.

1917 Yılı Öncesi Orta Asya Kimlikleri' başlıklı birinci bölüm Tacikistan'ın tarihi geçmişine ve diline odaklanmaktadır. Tacikistan'ın tarihi geçmişi Sovyetler tarafından hazırlanmış resmi bir belgeye dayandırılarak Taciklerin Orta Asya'nın tek İran kökenli topluluğu ve kullandıkları dil bağlamında da aynı bölgenin dili Türkçe olmayan tek topluluğu olduğu ifade edilmektedir. Taciklerin kökenleri ile ilgili oldukça geniş kapsamlı bir bilgi verildiği ve tarihi geçmişlerinin 7. yüzyılın sonlarına dayandığı görülmektedir. Bu dönemden itibaren Taciklerin batı İran dili olan Farsçayı; İslamiyet'in gelmesiyle de resmi dil olarak Farsçayı kullandıkları anlaşılmaktadır. Yedinci yüzyıldan Sovyet dönemine kadar bölge birçok ordu ve grup tarafından işgal edilmiştir. Bu grupların arasında Tacikistan'ın geleceğini etkileyen Özbeklerden söz edilebilir. Özbeklerin varlığı ile dil alanında değişim yaşanmış ve batıda Farsça kullanılmaya devam edilirken diğer bölgelerde güney İran dilleri yaşamlarına devam ettirmiştir. 1926 yılı sonrasında Taciklerin kendilerini Türk olarak değil Özbek olarak adlandırdığı eserde ifade edilmektedir. Bu duruma baskıcı Sovyet rejimin payı olduğu söylenebilir.

'Türkçe'nin Egemenliği' başlıklı ikinci bölümde Tacikistan'da yaşanan dil sorunsalının on dokuzuncu yüzyılın sonlarından itibaren Türkçe bilincinin artması ile çözümlenmeye başladığı anlatılmakta ve Türkçe'nin bölgede her alanda nasıl yayıldığı detaylandırılmaktadır. Bu bağlamda Türkçenin ortak dil olması için uğraş veren "İsmail Gaspıralı" ve öncüsü olduğu "El Cedit" hareketinden söz edilmektedir. Özellikle 1917 Şubat Devrimi'nden sonra sözü edilen reform hareketleri durdurulmuş ve Gaspıralı'nın başlattığı hareketin yanında yer alanlar ülkeden kaçmak zorunda kalmıştır. Tacik entelektüelleri arasında fikir ayrılığı yaşandığı; bir kısım aydının Tacik dilinde eğitim yanlısı olduğu bir kısmının ise buna gerek olmadığı düşüncesi içinde olduğu görülmektedir. Süreçte Tacikler kendi dillerini ve kültürlerini bırakma noktasında baskı altında bırakılmışlardır.

'Devrim ve Sonrası' adlı üçüncü bölüm Bolşevik Devrimi sonrası Orta Asya'da yaşanan zorluklara odaklanmaktadır. Devrim gerçekleştirilirken tarıma ve hayvancılığa zarar verildiği, açlık ve kıtlığın yaşandığı ve çeşitli hastalıkların tüm bölgeye yayıldığı görülmektedir. Dil konusuna bu bölümde de değinilmektedir. Dil yoluyla ulusal kimlik oluşturmak için girişimlerde bulunulduğu ancak Taciklerin dil konusuna yeterince değer vermediği ve kendi kimliklerinin önemli bir parçası olarak görmedikleri anlaşılmaktadır. Taciklerin bu konuda yeterli bilince sahip olmamasının ve kendilerinde ulusal kimlik bilincinin bulunmamasının resmî dil olarak Özbekçenin kabul edilmesine ve ayrı bir Tacik Birliği Cumhuriyeti kurulmasının ötelenmesine neden olduğu belirtilmektedir. Öyle ki Moskova; Orta Asya'nın kaderini belirlerken hiçbir potansiyel Tacik lideri bu konuda sesini çıkarmamış ve Tacik ulusu adına herhangi bir girişimde bulunmamıştır.

'Sovyet Hegemonyasına Doğru Giden Yol' başlıklı dördüncü bölüm Tacik Sovyet Sosyalist Cumhuriyeti'nin kurulmasına kadar gelişen olayların anlatıldığı bir bölümdür. Çıkan ayaklanmalara yol açan nedenler noktasında tarihçiler arasında farklı düşünceler olduğu ifade edilmektedir. Bolşevik Devrimi sonrasında yaşanan ayaklanmaların ayrıntılı bir şekilde anlatıldığı bu bölümde ayaklanan halklar arasında Taciklerin olmasına rağmen Taciklerin bağımsız bir devlet oluşturma ideallerinden yoksun olmasının tekrar vurgulandığı görülmektedir.

Beşinci bölüm olan 'Ulusal Yerel Sınırlandırma' başlığı ise Orta Asya halklarının 1924 yılında resmî olarak etniklerine göre farklı Sovyet cumhuriyetlerine bölünmeleri hakkındadır. Stalin, Mustafa Kemal'in gerçekleştirdiği devrimin Orta Asya'daki halkları etkilemesinden çekinmiş ve bu nedenle bölgesel sınırlandırma politikalarına yönelmiştir. Böylelikle 1920-1924 arasında sadece planlanan Orta Asya'nın sınırlarının oluşturulması durumu 1924 yılından itibaren resmi adımların atılması ile hayata geçirilmiştir. 1924 yılında Tacik özerk bölgesinin oluşturulduğu görülmektedir.

'Yeni Tacik Bağımsız Sovyet Sosyalist Cumhuriyeti – Yönetimsel Sorunlar' başlıklı altıncı bölümde Komünist Partinin kurulma aşamaları ve bu süreçte karşı karşıya kalınan sorunlar detaylandırılmıştır. Tacik halkının yeni oluşturulan Komünist Partisi'nde çalışabilecek yeterli yetkinlikte olmaması eğitim eksikliğine bağlanmaktadır. Bu nedenle öğretmen yetiştiren eğitim kurumları açılmıştır. 'Parti'nin Sınıfları Arıtması' başlıklı kitabın yedinci bölümünde 1928-1929 yılları arasında Komünist Partisi'nin yeterli nitelikte özelliklere sahip olmayan üyelerini temizleme çalışmaları anlatılmaktadır.

Partinin kurulma aşamasında her sınıftan her tür insanın alınması ancak ilerleyen zaman diliminde bu kişilerin gerek niteliksiz olmaları gerek de partiye olan bağlılıklarının sorgulanması partinin arıtma kararı almasında etkili olmuştur. Partiden uzaklaştırılanların yerine davaya bağlı yoldaşlar alınmıştır. Arıtma sürecinin sonunda Parti’de uygun nitelikteki Taciklerin sayısının arttığı ve arındırma hareketinin başarılı bir şekilde sonuçlandığı görülmektedir.

‘Tacik Dili’ başlıklı sekizinci bölüm Sovyetleştirme projesinin önemli adımlarından biri olan dil ve alfabe değişikliği sürecine odaklanmaktadır. İslam ile ilişkilendirildiği ve öğrenilmesi zor olduğu gerekçesiyle Arap alfabesi ve eski Çarlık düzeniyle ilişkilendirildiği için de Kiril alfabesi yerini Latin alfabesine bırakmıştır. Ancak yeni alfabeyle adapte olmak oldukça zor olmasına rağmen yeni alfabe ile birlikte okur-yazar oranı yükselişe geçmiştir. Kiril alfabesine 1930’ların sonlarında geri dönülmesi; Latin alfabesini kullanmaya başlayan Atatürk Türkiye’sinde yaşanan değişim ve dönüşümün ortak alfabe ile Sovyet Türk cumhuriyetlerine yayılmasına engel olma kararına bağlanmaktadır.

‘Ekonomide Yeniden Yapılanma’ adlı dokuzuncu bölümün konusu; ekonomik sorunlar ve bunlara çözüm bulma adına atılan adımlar ve çalışmalardır. Tacikistan’ın oldukça fakir olması, iç savaşın ülkenin ekonomisinin bozulmasına yol açması, ekonomiyi düzeltmek için talep edilen desteğin istenilen miktarda olmaması ve yaşanan gecikmeler bu sürecin zorlu geçmesine neden olmuştur. Bunun üzerine bozulan ekonomiyi iyileştirmek ve canlandırmak için dağlarda yaşayan Tacikler vadilere indirilecek ve pamuk tarlalarında onların çalışma güçlerinden yararlanılacaktır. Ancak planları istedikleri gibi gitmemiş; dağlardan aşağıya inen Tacikler ya soyulmuşlar ya da onlar yerleşik grupları soymuşlardır. Taciklerin ekonomilerini yeniden yapılandırma adına yaptıkları girişimler istenilen düzeyde gerçekleşmemiştir.

Onuncu bölüm ‘Tacikistan’ın Dış İlişkileri’ başlıklı kısımda Tacik Özerk Sovyet Sosyalist Cumhuriyeti’nin 1924’te kurulmasının ardından dış dünya ile olan ilişkilerinde Sovyetlerin müdahil olması durumu anlatılmaktadır. 1924 yılında Tacik Özerk Sovyet Sosyalist Cumhuriyeti’nin kurulmasının ardından bu zamana kadar dış dünya ile herhangi bir resmi bağlantısı olmayan Taciklerin bu tarihten itibaren Moskova’nın müdahil olduğu bir politika izlemesi gerekmiştir. ‘Tacik Sovyet Sosyalist Cumhuriyeti’nin Oluşumu’ başlıklı on birinci bölümde Taciklerin Özbeklerden ayrılarak Sovyetler Birliği’nde özerk bir cumhuriyet olma sürecine odaklanılmaktadır.

Tacik Sovyet Sosyalist Cumhuriyeti olma sürecinin başında yaşanan sorunlar sürecin oldukça uzun sürmesine ve tartışmalı geçmesine yol açmıştır. Ancak Tacikistan'ın Özbeklerden ayrılma çabaları ve bu konudaki başarıları onların gerçek doğumları olmuştur.

Son bölüm 'Son Bölgesel Çarpışma – Surkhan-Darya'da ise Tacikistan'ın Özbeklerden son olarak hak talebinde buldukları Surkhan-Darya bölgesi ile ilgili yaşanan süreç betimlenmektedir. Her iki topluluğun liderlerinin katıldığı ve Moskova'nın dahil olduğu üçlü görüşmeler sonrasında yıllar içerisinde yapılan nüfus sayımları ve Tacikistan'ın ekonomik, kültürel ve sosyal gelişimleri açısından yeniden yapılanma süreci de dikkate alınarak Surkhan-Darya'nın iki ay içerisinde Tacik Sovyet Sosyalist Cumhuriyeti'ne geçmesine 3 Şubat 1930 yılında karar verilmiştir. Ancak 13 Şubat 1930 yılında Sovyet hükümetinin ani bir kararla geri adım attığı ve sözü edilen bölgenin Özbek sınırlarında kalması noktasında karar değişikliğine girdiği görülmüştür. Bu durum Tacik bir tarihinin spekülatif açıklamalarına göre Surkhan-Darya'nın Tacikistan'a verilmesi; Özbeklerin birleşik cumhuriyet statülerinin en önemli ön gereksinimi olan tek dış sınırını kaybetme durumunda kalma ihtimali ile açıklanmaktadır.

'Sonuç' bölümüne gelindiğinde öncelikle Sovyetlerin gerçekleştirdikleri devrimin amacı hatırlatılmakta ve Taciklerin ne ulus anlamında ne etnik anlamda bir öz kimlik anlayışının bulunmadığı gerçeğinden hareketle Özerk Tacik Sovyet Sosyalist Cumhuriyeti kurulması sürecinde bilinçli bazı aydınların – o zamana kadar ulusal kimlikleri noktasında belli bir farkındalıkları olmamalarına rağmen – artık Özbek olarak değil Tacik olarak adlandırılmaları konusunda tavırları ile Tacik ulusal kimliğinin çok hızlı bir şekilde geliştiği ve yayıldığı belirtilmektedir. Eser; 1929 sonrasında bölgede gerçekleşen gelişmelerle ilgili kısa bir açıklamanın verilmesiyle sona ermektedir.

Günümüzde bağımsız olan Tacikistan'ın ulusal kimliğine ulaşma aşamalarını çeşitli kaynaklardan alıntılar yaparak ve çeşitli arşiv merkezlerinden elde ettiği kayıtları kullanarak nesnel bir bakış açısıyla Bergne'nin on iki bölümde anlattıkları ile 'Giriş' bölümünde ifade ettiği amacına ulaştığı söylenebilir. Eser bu alanda bilgi sahibi olmak ve bu alanda araştırma yapmak isteyen araştırmacı ve yazarlara yol gösterici niteliktedir. Ancak her bölümün sonunda sonuç paragrafının yer almaması ve eserin Sovyetler Birliği'nin dağılmasından sonraki sürecin 'Sonuç' bölümünde çok kısa olarak değinilmesi kitabın biraz eksik kalmasına yol açmıştır denebilir.

Bu durum sözü edilen dönemin Tacik ulusal kimliğinin oluşmasındaki önemini açıkça ortaya koyamamıştır. Ancak konuyu çok derin ve ayrıntılı bir şekilde anlatması ve aynı zamanda alan yazında bu konuya değinen eserlerin nadir olarak bulunması nedeniyle Paul Bergne'nin Tacikistan'ın Doğumu: Ulusal Kimlik ve Cumhuriyet'in Kökenleri adlı kitabı dünya edebiyatında başat bir eser olarak yerini almaktadır.